

Vergadering van 28 November 1913 te 's-Gravenhage.

Voorzitter: Gepens. Luitenant-Generaal J. DE WAAL.

De VOORZITTER: Mijne Heeren! Ik open deze vergadering en heet U allen welkom. Zooals U weet, heeft in de vorige vergadering eene keuze plaats gehad van nieuwe bestuursleden en zijn toen herkozen geworden de Heeren DE WAAL en SNIJDERS en gekozen de Heeren VAN DER HOOG en MULLER MASSIS. De nieuwe leden van het Bestuur van onze vereeniging een hartelijk welkom toeroepende, is het mij aangenaam U tevens mede te deelen, dat het Bestuur gekozen heeft tot onder-voorzitter den Luitenant-Generaal SNIJDERS, dien ik bij deze gelegenheid weder van harte welkom heet in zijne nieuwe functie, overtuigd dat hij als zoodanig, evenals zijn voorganger, de belangen der vereeniging zal behartigen met al zijne krachten.

De Heer SNIJDERS: Dank U Mijnheer de Voorzitter.

De VOORZITTER: Sedert die verkiezing is ons opnieuw een bestuurslid ontvallen door de bevordering van den Kolonel WEBER tot Generaal en zijne overplaatsing naar Amersfoort.

Met erkentelijkheid in herinnering brengende hetgeen hij als lid van het Bestuur heeft gedaan, staan wij thans voor het feit, dat — zooals op het convocatiebiljet vermeld is — behalve de ballotage van candidaat-leden, ook moet worden gekozen een bestuurslid. Aan de vergadering de keuze overlatende, zou het mij toch aangenaam zijn, als de punten 1 en 2 van het convocatiebiljet tegelijk afgedaan werden. Dit kan m.i. zeer goed, daar de ballotage op de biljetten geschiedt de verkiezing bij gesloten briefjes.

Ik verzoek derhalve de Heeren SCHOON en TEN KLOOSTER den secretaris-penningmeester behulpzaam te willen zijn bij het opnemen van de stemmen.

Tot de ballotage en stemming wordt overgegaan.

De Voorzitter: Mijne Heeren! De uitslag van de stemming is als volgt: op den Heer DUFOUR zijn uitgebracht 17 stemmen, op den Heer DE MEESTER 14, den Heer CARPENTIER ALTING 2, den Heer VAN TUINEN 11, den Heer DE RIDDER 5, den Heer WITBERT 4, den Heer VAN DOBBEN 2, den Heer LOGGER 1 en den Heer VAN ESSEN 1. Verder 2 in blanco. Er zijn dus te zamen uitgebracht 59 stemmen. De meerderheid heeft dus geen van allen. Volgens het reglement moet er zijn eene tweede vrije stemming. De Heeren weten nu de namen, maar dat kan niet meer dan een leidraad wezen.

Ik stel U voor die vrije stemming te doen plaats hebben op de briefjes op dit oogenblik, maar de briefjes te doen ophalen in de pauze. Dit voorstel doe ik ook, omdat de spreker van dezen avond mij heeft verzocht vóór de pauze iets meer tijd dan gewoonlijk te zijner beschikking te mogen hebben, opdat hij daarin het eerste gedeelte van zijne voordracht geheel afgerond kan behandelen. En ook, omdat het Bestuur het verzoek heeft gekregen van een illustratie-bureau om hier een opname te mogen maken van de vergadering van Krijgswetenschap voor geïllustreerde bladen. Het Bestuur heeft gemeend aan dit verzoek geen bezwaren in den weg te moeten leggen. Die opname zal in de pauze geschieden.

Op dit oogenblik make men dus de stembriefjes gereed, welke geopend zullen worden met de pauze, en waarbij derhalve de beide Heeren hunne hulp zullen hebben te verleen.

Ik geef thans het woord aan den spreker van dezen avond tot het houden zijner voordracht over:

- a. **DE BETEKENIS VAN DEN NEDERLANDSCHEN LANDSTORM VOOR DE LANDSVERDEDIGING.**
- b. **BESCHOUWINGEN OVER DE VERDERE ONTWIKKELING ONZER WEERMACHT, HOOFDZAKELIJK BETREFFENDE DE INFANTERIE.**

De Heer LAMBOUY: Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren! Ofschoon in de vergadering van 21 Januari 1903 eene afzonderlijke bespreking plaats had nopens een in ons orgaan

opgenomen belangwekkend opstel over den Landstorm van den toenmaligen Kapitein MEIJBOOM, verzocht mij het bestuur, hedenavond over hetzelfde onderwerp eene spreekbeurt te vervullen. Dat college besloot deze aangelegenheid opnieuw in studie te doen nemen, omdat de Wet tot „Regeling van de verplichtingen ten aanzien van den landstorm” dit jaar eene plaats in het Staatsblad wist te vinden.

Moest men zich in 1903 beperken tot het geven van algemeene beschouwingen en het kenbaar maken van desiderata, thans zijn wij in staat te onderzoeken, welk nut kan getrokken worden van een landstorm, zooals die door den Nederlandschen wetgever te onzer beschikking is gesteld. Daardoor kan niet alleen dieper op het onderwerp worden ingegaan, maar kunnen wij tevens naar voren brengen, in hoeverre onze L. S. invloed kan of moet uitoefenen op de organisatie van de landmacht in haar geheel.

In het tweede gedeelte mijner voordracht zal ik in het bijzonder voor de organisatie der infanterie Uwe aandacht vragen, omdat ik geloof, dat op dit oogenblik onze vereeniging eene goede zaak dient, indien zij tracht, de voorstanders van de organisatie-COLIJN en die van het verdubbelstelsel nader tot elkander te brengen, door te onderzoeken, of het niet mogelijk zou zijn, dat althans voor het eerste tiental jaren, beide partijen in dezelfde richting samenwerken.

Ik zal aanvangen met de bespreking van den L. S.

Het denkbeeld om een landstorm op te nemen in onze legerorganisatie is, zooals bekend, niet van den laatsten tijd. Reeds in 1892 diende Minister SEIJFFARDT een organisatie-ontwerp in, waarbij aan dat instituut eene plaats was gegund. *Hoe* dat deel der weermacht zou zijn samengesteld is echter niet door dien bewindsman uitgewerkt, evenmin als door de Ministers ELAND en SABRON, ofschoon ook zij den L. S. beschouwden als den „sluitsteen” resp. „de basis” van het geheele gebouw onzer organisatie.

Bij de indiening van het ontwerp-militiewet verklaarde Minister COLIJN de huidige sterkte van leger en landweer, beide voldoende geoefend en uitgerust zijnde, toereikend om onze neutraliteit te handhaven en om onze onafhankelijkheid

te verdedigen, *mits* bovendien een oordeelkundig ingerichte landstorm werd in het leven geroepen. Thans zien wij het fundament, waarop deze jonge instelling zal worden opgebouwd in eene wet neergelegd, en is deze wet onverbreekbaar verbonden met de nieuwe militiewet en met de gewijzigde landweewet.

„*Onverbreekbaar verbonden*”, omdat de Regeering er van overtuigd was, dat het niet zou aangaan, de mannelijke bevolking vrij te stellen van alle militaire verplichtingen, nadat zij ten hoogste 11 jaren, en dan nog slechts voor een deel, in de militie en landweer zou hebben gediend. Het zou toch zeker in den tegenwoordigen tijd onverantwoordelijk zijn, indien over de 31-jarigen en ouderen in de ure des gevaars niet terstond kon worden beschikt, of dat althans hunne oproeping niet zou zijn voorbereid, hun werkkring niet afgebakend.

Mocht U hierheen zijn gekomen in de verwachting, dat ik een geheel nieuw perspectief zal aanbieden in zake de organisatie en het gebruik van den L. S., dan vrees ik U te zullen teleurstellen. Wel hoop ik U, voor zoover nog noodig, te overtuigen, dat die instelling voor ons van het grootste belang is, zoodat zij met de meeste zorg moet bestudeerd worden. Hieruit spruit tevens de noodzakelijkheid voort, dat bij de verdere ontwikkeling, die wij aan de organisatie van leger en landweer geven, ook rekening worde gehouden met de aanwezigheid van den L. S. en voor diens belangen gewaakt.

Overzicht van de wettelijke bepalingen nopens den Nederlandschen L. S.

Thans zal ik in groote lijnen de beginselen van de L. S. wet en van de betreffende uitvoeringsbepalingen in Uwe herinnering terugroepen, en daaraan eenige beschouwingen vastknoopen.

Samenstelling. Tot den L. S. behooren:

1. Alle vrijgestelden van den dienst bij de militie, dus ook de kostwinners.

2. Zij die hebben vrijgeloof.
3. De uit de militie en landweer ontslagenen.
4. Oud-vrijwilligers en oud-reservisten van land- en zee-macht en van het koloniale leger, voor zoover zij Nederlander of ingezetene zijn, gevestigd in Nederland, België en Duitschland.
5. Vrijwilligers bij den L. S.

De onder 1e en 2e genoemden (de niet-gedienden dus) alsmede zij die hebben gediend bij de administratietroepen en bij de hospitaalsoldaten, of, in het algemeen, zij die niet voldoende geoefend zijn met de wapenen, mogen uitsluitend worden bestemd voor den ongewapenden dienst bij den L. S. (korthedshalve ongewapende L. S. te noemen). Deze dienst omvat het leiden en verrichten van werkzaamheden, niet met de wapenen. De overige L. S.-plichtigen, dus zij die geacht worden voldoende militaire opleiding te hebben genoten (gewapende L. S. te noemen), kunnen zoowel voor ongewapende als voor gewapende diensten gebezigd worden.

Duur van den dienst. De L. S. plicht vangt aan, voor hen die *niet* in aanmerking komen voor dienst bij de militie op 1 December van het jaar waarin zij hebben gelooft, voor de overigen op den dag na dien, waarop hunne verplichtingen ten aanzien van de militie dan wel van de landweer eindigen. De L. S. plicht eindigt op 31 Juli van het jaar, waarin het 40e jaar volbracht wordt.

Zij die niet bij militie of landweer ingelijfd werden, dus de ongeoeffenden, behooren normaal 20½ jaar tot den L. S.; miliciens, die via de landweer naar den L. S. overgaan, 9 jaar; zij, die afkomstig zijn van bereden wapens van het leger, 12 jaar; oud-pantserfort-artilleristen en -torpedisten 14 jaar.

Als wij ons eens terugdenken tot vóór de invoering van de militiewet 1901, toen ons leger erbarmelijk zwak was in getalsterkte, dan kunnen wij niet anders zeggen, dan dat wij er thans in dit opzicht beduidend beter voor staan.

De oorlogssterkte werd in 1901 op 72 legerbataljons en 48 landweerbataljons gebracht, de vesting-artillerie werd verrijkt met 44 landweer-compagnieën. De jongste legerwetten brachten

weliswaar geen vermeerdering in getalsterkte, doch de Regeering was er op bedacht, dat men zich niet er mede tevreden mocht stellen, als de geëischte oorlogsterkte in den aanvang der mobilisatie kon worden bereikt. Zij had er voor te zorgen, dat men ook na het intreden van zelfs zeer belangrijke verliezen steeds de troepenmacht op hare oorspronkelijke sterkte moet kunnen houden, en riep eene schier onbeperkte aanvullingsreserve in het leven, ten einde deze naar behoefte beschikbaar te kunnen stellen. Bovendien werd gezorgd, dat voor werkzaamheden in elk deel van het land over het noodige personeel kan beschikt worden.

Juist is het gezien, dat de wet onderscheid maakt tusschen gewapenden en ongewapenden dienst, omdat het niet toelaatbaar is, en men tegenover het eigen volk niet verantwoord zoude zijn, indien onvoldoende geoefenden zonder dringende noodzaak voor den vijand gebracht worden.

Men zou mij kunnen tegenwerpen, dat men ook zonder L. S.-wet, ingevolge art. 181 van de grondwet, in geval van oorlog de beschikking erlangt over al de in den lande beschikbare krachten. Maar de L. S.-wet is juist eene uitvoeringswet van dat grondwetsartikel en moet ons waarborgen verschaffen, dat men van af den eersten mobilisatiedag de hand kan leggen op al het menschenmateriaal, dat men *in de eerste oorlogsperiode* noodig kan hebben, zonder dat men in die dagen van opwinding en spanning wettelijke bepalingen in het leven behoeft te roepen, zoodat men dus zoo weinig mogelijk aan de improvisatie behoeft over te laten. Hiermede is echter *niet* gezegd, dat met de L. S.-wet art. 181 van de grondwet zou zijn uitgeput. Het is zeer wel mogelijk, dat zich in eene *latere* oorlogsperiode de noodzakelijkheid doet gevoelen, over nog meer krachten te beschikken dan de L. S.-wet toelaat. In dat geval zou men deze wet moeten wijzigen, of, in gebieden, die in staat van beleg zijn verklaard, gebruik maken van art. 36 van de wet betreffende den staat van oorlog en van beleg, waarbij ook zelfs de ongeoefende ter deelneming aan de werkdadige verdediging kan worden opgeroepen, en waarbij ook niet-militairen aan de militaire rechtsmacht onderworpen zijn.

Gaarne betuig ik er mijne instemming mede, dat de Regeering niet is ingegaan op gedane voorstellen, om ook buiten het leger den gewapenden L. S. te kweeken, in den geest dus als onze vroegere schutterijen. Het gevolg van deze handelwijze ware geweest, dat de aldus gevormde afdeelingen, zonder grondige militaire voorbereiding, tegenover een goed geoefenden vijand als zeepbellen zouden uiteenspatten. Niet alleen zouden zij uit een oogpunt van vakkennis niet tegen hem zijn opgewassen, doch in de eerste en voornaamste plaats zou het gebrek aan tucht in die afdeelingen haar spoedigen ondergang veroorzaken.

Doordien men de betrekkelijk hooge leeftijd-grens (40 jaar) invoerde, verwacht men aan gedienden op \pm 160.000 landstormplichtigen te kunnen rekenen, terwijl het aantal werkkrachten zóó groot zal zijn, dat men, in welke streek men zich ook zal bevinden, steeds een voldoende aantal personen van de gevraagde soort of bekwaamheid zal kunnen oproepen.

1) (In tegenstelling met enkele andere landen, laat men bij ons de 17—20 jarigen vrij van L. S.-plicht. In het algemeen verdient het aanbeveling, zoodra gemobiliseerd wordt de 18- en 19-jarigen op te roepen, ten einde hieruit zoo spoedig mogelijk aanvullingstroepen te kunnen vormen. Hierdoor zouden wellicht de oudste lichten van den L. S. kunnen worden thuis gelaten, hetgeen zeker uit een humanitair en economisch oogpunt raadzaam is.

Maakt men de 17 tot 20-jarigen L. S.-plichtig, dan legt men als van zelf de hand op alle leden van weerbaarheids- en schietvereeningen. Dit laatste kan ook wel worden bereikt, door het opleggen van verplichtingen aan hen, die lid van deze vereeningen worden, doch ik vrees, dat, als men met ernstige verplichtingen komt, de toeloop belangrijk zal verminderen.

Niettegenstaande op grond van die voordeelen veel voor een vervroegden aanvang van den L. S. plicht te zeggen valt, bestaat voor het tegenwoordige geene mogelijkheid om

1) Het tusschen () geplaatste werd niet ter vergadering uitgesproken.

in de depots een geheele lichter recruten af te richten. Daartoe ontbreekt ten eenemale het geschikte kader.)

Kan ik mij in het algemeen vereenigen met een einde van den L. S. plicht op 40-jarigen leeftijd, voor de oud-officieren en voor de oud-beroeps onderofficieren had men m. i. uitzonderingsbepalingen in het leven moeten roepen. De Regeering heeft bij een nog niet in de wet opgenomen wijzigingsvoorstel, den L. S. plicht van de *dienstplichtigen*, die den officiersrang hebben bekleed, willen verlengen tot hun 50e jaar. Zij zouden dan echter tot hun 40e jaar bij de L. W. blijven behooren. Intusschen dient wel te worden bedacht, dat de landweerplichtige officier, van af zijn 26e jaar slechts gedurende ééne periode van 9 en ééne van 6 dagen voor herhalings-oefening opkomt, dus dat hij in 14 jaar slechts totaal 15 dagen oefent. Op hem is namelijk de reserve-wet niet van toepassing. Wordt hier niet krachtig ingegrepen, dan zal de op zijn 40e jaar bij den L. S. overgaande officier bij zijn intreden in dat instituut slechts weinig militaire bekwaamheid hebben overgehouden.

Ik zou dan ook, zoowel in het belang van de landweer als in dat van den L. S., wenschen, dat aan de dienstplichtige officieren op dezelfde wijze als ten aanzien van de reserve-officieren geschiedt, eene jaarlijksche toelage wordt verleend, indien zij zich verbinden, jaarlijks voor den tijd van 3 weken in werkelijken dienst te komen. Teneinde echter plotselinge overstroming van officieren bij de oefeningen te voorkomen, moet de korps-commandant, na overleg met den officier, het tijdstip hebben te bepalen, wanneer deze opkomt, en zou men hem het eene jaar troependienst kunnen laten verrichten, hem het andere jaar een practischen officiers-cursus doen volgen.

Met grooten nadruk moet ik wijzen op het legerbelang van de eerste orde, dat gelegen is in het *tijdig* beschikbaar krijgen van verlofs-officieren in den kapiteinsrang. Ik ben er vast van doordrongen, dat de verdere ontwikkeling van ons krijgswezen uiterst moeilijk zal blijken, indien wij er niet in slagen, *goed onderlegd* en *alleszins bruikbaar* verlofs-personeel voor dien rang te vormen. Glashelder is het bewijs

hiervan geleverd nog onlangs bij de behandeling van de landweeerwet in de Tweede Kamer. Door een invloedrijk en voor de landsverdediging warm voelend kamerlid werd, bij wijze van amendement, voorgesteld, den dienstdtijd bij de L. W. niet tot 5 jaren te verminderen, doch hem te stellen op 7 jaren evenals voorheen. De M. v. O. meende, zooals bekend is, dat aanbod niet te mogen aanvaarden. Hij had, zeide hij, het gevoel van iemand die een olifant ten geschenke kreeg, omdat hij geen kans zag, die 2 lichten te encadreeren.

Al betreur ik deze beslissing ten zeerste, thans wensch ik alleen één feit in het licht te stellen: omdat men voorheen ten aanzien van de kadervorming niet heeft *vooruitgewerkt*, zijn wij de hoogst bedenkelijke kadercrisis bij de landweer na 12 jaar nog niet te boven, men had die legeruitbreiding niet voorzien; omdat wij ook thans in dat opzicht nog niet paraat zijn, wees de Regeering eene, zooals ik nog zal aantoonen, broodnoodige versterking van het aantal landweerplichtigen af. Had men vooruit gezien, had men gezorgd, de noodige verlofs-kapiteins en luitenants te kweken, dan zou waarschijnlijk deze betreurenswaardige beslissing niet zijn gevallen.

Mijne Heeren, laat ons er toch allen van doordrongen zijn, dat het kadervraagstuk *de* wondeplek is van onze weermacht. Dit probleem *moeten* wij oplossen het eischt van ons, dat wij gezamenlijk de handen aan den ploeg slaan, niet alleen om verlofs-luitenants maar ook om verlofs-kapiteins te vormen.

Vóór alles moet hierbij echter gezorgd worden, dat de eischen niet te laag worden gesteld, en dat niet aan middelmatige luitenants een derde ster op den kraag geplaatst wordt.

Wij beroepsofficieren moeten echter naar ons beste kennen en kunnen aan hunne grondige vorming medewerken. Ik weet, dat er reeds grooten vooruitgang te bespeuren valt, doch de samenwerking moet nog grooter en algemeener worden. Als wij ons beschikbaar stellen voor avondbijeenkomsten waar tactische besprekingen en oefeningen op de kaart gehouden worden, als wij vrijwillige kaderoefeningen op het terrein organiseeren, kortom als wij echt gaan voelen

voor deze belangrijke zaak en onze beste krachten daaraan geven, dan kan het niet anders, of bij den verlofs-officier zal eveneens een krachtige drang worden opgewekt, zich zoo goed als in zijn vermogen is, voor te bereiden voor zijne zoo gewichtige oorlogstaak. Wij zijn niet verantwoord, door, nadat de verlofs-officier 16 jaren dienst heeft, te constateeren, dat hij niet geschikt is voor kapitein, als hij ons het verwijt naar het hoofd kan slingeren, dat wij niets hebben gedaan, om hem daarvoor op te leiden. Natuurlijk moeten de verplichtingen, waaraan de kandidaten voor den kapiteinsrang ten aanzien van den werkelijken dienst hebben te voldoen in voorschriften worden vastgelegd, en mogen hieromtrent vooral geen te slappe eischen gesteld worden. La pratique du métier moet hun absoluut eigendom worden.

Hoe urgent versterking van het aantal officieren is, moge voor wat de infanterie van leger en landweer aangaat, uit het navolgende blijken.

Op 1 Januari 1913 waren aan beroeps- en verlofs-officieren bij dat wapen aanwezig \pm 2050 man, terwijl bij mobilisatie noodig zijn \pm 2700 man en, met inbegrip van de eveneens onmisbare \pm 25 % aanvullingsreserve \pm 3400.

Er is derhalve een te kort van ruim 1300 hoofden, alléén voor de infanterie, voor een klein deel aan te vullen door vaandrags, enz. Gelukt het ons het aantal officieren per jaar met 100 vooruit te brengen, dan zouden wij eerst binnen 13 jaar in dit opzicht compleet zijn, ongerekend dus eventueele uitbreidingen, die men in dien tijd aan de weermacht mocht wenschen te geven. Men bedenke ook, dat wellicht op het moment van mobilisatie de jongste lichterij nog niet geschikt is voor den dienst te velde, en dat zij evenals de oudere aanvullingsreservè's in de depots geoefend moet worden, zoodat hiervoor veel officierspersoneel benoodigd is.

Uit het voorafgaande moet zonder twijfel de conclusie worden getrokken, dat het zaak is, *zekerheid* te verschaffen, dat bij een uitbrekende oorlog terstond alle valide oudberoeps-officieren in de weermacht zullen intreden. In dit opzicht nu had de L.S.wet meer moeten bieden dan zij heeft gedaan. Landweer en landstorm hebben toch ook aan goed-

geschoolde oud-beroeps-officieren en -onderofficieren zoo groote behoefte.

Door de leeftijdgrens op 40 jaar te stellen zal men de diensten van nagenoeg geen enkel oud-beroeps-officier en -onderofficier kunnen *eischen* ingevolge de L.S.-wet.

Wel kennen de pensioenwetten aan de Regeering het recht toe, gepensionneerden op te roepen bij mobilisatie, maar aan deze staat het geheel vrij, aan dien oproep al of niet gehoor te geven. Indien zij niet komen, verbeuren zij slechts gedurende den tijd, dat wij gemobiliseerd zijn, het recht op pensioen. Deze levensverzekeringspremie is wel wat al te aantlokkend. Men moge wel is waar de hoop of zelfs het vertrouwen uitspreken, dat toch allen komen, de belangen, die op het spel staan, zijn van dien aard, dat wettelijke dwang hier zeker is gerechtvaardigd.

Beter ware het dus, alle oud-officieren tot hun 60e, alle oud-beroeps-onderofficieren tot hun 50e jaar L.S. plichtig te maken, voor zoover zij zich binnen Europa bevinden. Ware deze maatregel thans in werking, dan zou men in vredestijd alles kunnen voorbereiden, om bij mobilisatie terstond ongeveer 250 oud-officieren en een duizendtal oud-onderofficieren van het koloniale leger, veelal geroutineerde vechtsoldaten, ingevolge de L.S.-wet op te roepen en bij de landweer dienst te laten doen. De wet laat ons immers geheel vrij, de gediende landstormmannen overal te gebruiken waar wij hen noodig hebben, dus zoowel in het leger als bij de landweer en in de depots van beiden, als in zelfstandige landstormformaties. Vooral echter bij den L.S. zelf hecht ik groote waarde aan de aanwezigheid van oud-beroeps-kader, omdat de oud-landweerplichtige landstormofficieren zoo uiterst weinig werkelijken dienst hebben verricht.

(Dat verzwaring van den landstormplicht voor oud-beroepsmilitairen aan de werving zou afbreuk doen, kan niet worden toegegeven. Een jongmensch, dat in het leger carrière wil maken, bekommert zich om geen landstormwet. Doet hij dit wèl, en laat hij zich daardoor weerhouden om in dienst te gaan, dan zal de weermacht bij dit besluit eer gebaat zijn, dan dat zij er onder zou lijden; zulk een persoon

is niet van het deeg waaruit goede officieren of onderofficieren gekneet worden.)

Nog zij even aangestipt, dat ook oud-marine-officieren zeer nuttig werk kunnen leveren bij de kustwacht en bij de inundatie-stellingen.

De Heer MEIJBOOM stelde indertijd niet zulk een hoogen prijs op oud-gediende landstorm-officieren. Volgens dien schrijver behoefden aan officieren, die bij landstormafdeelingen worden ingedeeld, uitsluitend de navolgende eischen te worden gesteld: prestige, tact, lust en eenig begrip van vuurleiding en van infanterie-opstellingen. Dit is naar mijne meening eene bedenkelijke verslapping van de eischen, die haar straf niet zou ontgaan. Hier toch wordt gezondigd tegen eene oude, door de krijgsgeschiedenis gewaarmerkte uitspraak: *Hoe minder het gehalte van den troep, des te beter moeten de officieren zijn.*

Ook acht ik het ten eenemale onverantwoordelijk, het lot van de gezeten huisvaders, Nederlands kostbaarste bloed, in handen te leggen van commandanten die niet degelijk zijn onderlegd. En nu moet men er zich niet van afmaken door te zeggen: die landstormafdeeling heeft maar eene eenvoudige opdracht te vervullen, heeft maar een stellinkje te bezetten, enz.; immers wij weten toch allen, dat uit de schijnbaar eenvoudigste opdracht plotseling de moeilijkste tactische toestand kan voortspruiten, als de van onzen wil onafhankelijke vijand b.v. maatregelen neemt die wij niet hadden voorzien. Wenscht men dus mettertijd tot het vormen van landstormformaties over te gaan, dan moet men zich niet de meest geschikte aanvoerders voor den kapiteins- of majoorsrang, de oud-gedienden, laten ontglippen. Die formaties hebben onbetwistbaar recht op goede aanvoering.

Oefeningen kunnen in vreedestijd niet met den landstorm worden gehouden, omdat de wet uitsluitend diensten vergt in geval van oorlog, oorlogsgevaar en andere buitengewone omstandigheden.

Taak. In de memorie van toelichting is de taak van den

L. S. scherp omljnd. Hij is bestemd om te voorzien in „eene aanvullingsreserve” van vroeger-gedienden en om „arbeidskrachten” te leveren, die in tijd van oorlog naast en ten behoeve van de gemobiliseerde strijdkrachten onontbeerlijk zijn te achten.

Organisatie. In vreedstijd worden de L. S.-plichtigen door den burgemeester per jaarklasse ingeschreven in registers, en wel afzonderlijk de categorie uitsluitend bestemd voor den ongewapenden dienst en die, welke zoowel voor gewapende als voor ongewapende diensten kan worden gebezigd.

De ongewapende L. S. wordt in verschillende rubrieken verdeeld, en wel zoodanig, dat men spoedig kan nagaan, welke personen in elke gemeente in de eerste plaats geschikt zijn voor bepaalde, ten bate van de weermacht te organiseeren diensten en bedrijven, die veel en kundig personeel behoeven, zonder dat specifiek militaire bekwaamheid van die arbeidskrachten gevorderd wordt.

Voor den gewapenden L. S. wordt *bovendien* aangeteekend in welke betrekking de plichtigen hebben gediend. Bij allen vindt men vermeld of zij kinderen te hunnen laste hebben. Tal van personen, ressorteerende onder de departementen van algemeen bestuur, behoeven bij mobilisatie *niet of voorloopig niet* op te komen, dit is in het register aangeduid. Bedienaren van den godsdienst worden op aanvraag uit den L. S. ontslagen.

Verzamelopgaven uit de registers worden jaarlijks door de provinciale besturen bij het D. v. O. ingediend, zoodat het legerbestuur geheel op de hoogte kan blijven van den toestand in de onderscheidene deelen des lands.

(Het kan niet worden ontkend, dat de administratieve besommingen, door de L. S.-wet op de schouders der gemeentebesturen gelegd, belangrijk zijn. Zeer terecht heeft men de inschrijving ambtshalve doen geschieden, de dienstplichtigen behoeven zich dus niet voor inschrijving aan te melden. Dit laatste verplichtend te stellen zou reeds daarom niet raadzaam zijn, omdat men dan op het verzuim straffen

zou moeten stellen, en dit zou vooral voor niet gedienden tot eigenaardige moeilijkheden aanleiding geven.

Bij de inschrijving had men de keuze tusschen het inschrijvingsregister en het kaartstelsel. Dit laatste heeft men naar het schijnt niet aanvaard, omdat zoo veel categorieën van personen waren te onderscheiden en het eenvoudiger scheen, registers aan te leggen, waaruit men dan tevens gemakkelijk op gezette tijden een overzicht van de aantallen beschikbaren van bepaalde categorieën en beroepen verkrijgt.)

De statistische gegevens zullen b.v. bij den Generalen staf moeten worden verwerkt, opdat, voor zooveel noodig, reeds in vreedetijd aan verschillende autoriteiten, als: aan den Commandant van het veldleger, aan de stellingcommandanten, aan den Inspecteur der genie en aan dien van den Geneeskundigen dienst, aan den Hoofdintendant, enz. de noodige gegevens kunnen verstrekt worden.

(Terloops vestig ik er nog de aandacht op, dat, ofschoon de in het Landstormbesluit opgenomen lijst van beroepen, die voor het legerbestuur van bijzonder belang zijn, vrij volledig is, toch nog enkele beroepen speciaal hadden behooren te worden genoemd en wel b.v.: aannemer, architect, voerman en baggerman.)

De omschrijving van de oorlogsbestemming van den gewapenden L. S. had ik gaarne in de Memorie van Toelichting wat minder beperkt gezien. Dit stuk spreekt uitsluitend van eene aanvullingsreserve, waarvoor de uitrusting en de wapenen in 's lands magazijnen zijn opgeborgen, dus ook die voor de bewoners van de grensstreken. Aangezien men voorts geen enkele oefening in vreedetijd mag houden, zal het nieuwe instituut niet zooveel diensten kunnen bewijzen, als men in billijkheid daarvan zou mogen verwachten.

De wet verzet zich wel is waar niet tegen locale organisatie, doch alles wijst er op, dat zulks toch geenszins in de bedoeling ligt, ook niet als dit in de toekomst zou mogelijk worden.

Dat aan den gewapenden L. S. geen schietplicht werd op-

gelegd, moet als een leemte beschouwd worden, vooral omdat de Regeering, althans volgens de Memorie van Toelichting, hem wil wapenen met een geweer (M 71), waarmede de manschappen nooit geoefend hebben.

Intusschen, Mijne Heeren, is het niet zoo erg dat men *thans* nog niet, zooals in het Voorloopig Verslag werd voorgesteld, de locale organisatie *heeft geregeld*. In de eerste vijftien jaren kan geen enkele Regeering tot organisatie overgaan. Een eerste eisch daartoe is toch, dat men over officieren beschikt, en de eerste dienstplichtige officier gaat, bij invoering van het wetsvoorstel van den Minister Colijn, eerst in het jaar 1924 naar den L. S. over. Overplaatsing van officieren van leger en landweer naar den L. S. kan voorloopig niet plaats hebben, omdat men ze tot \pm 1925 daar allen broodnoodig heeft.

Oproeping. Landstormplichtigen kunnen worden opgeroepen — nadat de Koningin daartoe machtiging heeft verleend — zoodra de militie en de landweer geheel of gedeeltelijk buitengewoon onder de wapenen zijn geroepen in geval van oorlog, oorlogsgevaar en andere buitengewone omstandigheden. Die machtiging wordt in iedere gemeente bij openbare kennisgeving bekend gemaakt. Alsdan moeten de in België en Duitschland woonachtige landstormplichtigen terugkeeren naar de gemeente waar zij zijn ingeschreven. Allen moeten zich voorts gereedhouden voor opkomst bij eerste oproeping. Deze geschiedt bij openbare kennisgeving, in den regel nominatief door den burgemeester, op vordering van den Opperbevelhebber of, namens dezen, van de autoriteiten of commandanten, welke hij daartoe bevoegd verklaart. De oproeping geschiedt *wanneer, waar en voor zoover* het belang der landsverdediging dit noodig maakt; *zoo mogelijk* moet de uitnoodiging tot oproeping eenige dagen vóór den dag van opkomst geschieden. (Zij geeft aan: het getal op te roepen landstormplichtigen van de verlangde *arbeids- of militaire* geschiktheid, dan wel het aantal *jaarklassen* voor gewapenden en ongewapenden dan wel uitsluitend voor ongewapenden dienst, c. q. bepaalde personen. Men is dus vrij de oproeping

naar behoefte te regelen. Plaats, dag en uur, waarop de mannen moeten vereenigd zijn, om aan de militaire autoriteit te worden overgegeven, alsmede hunne voorloopige bestemming, worden in de uitnoodiging tot oproeping vermeld. Zooveel doenlijk moet de druk op de bij de vordering betrokken landstreek gelijkelijk verdeeld worden, terwijl voorts, rekening houdende met het gevraagde aantal en de geëischte geschiktheid, jongere jaarklassen in de eerste plaats opgeroepen worden, met dien verstande, dat men niet voor de tweede maal wordt opgeroepen, zoolang er anderen van de gevraagde categorie zijn, die nog geen werkelijken dienst hebben verricht. De huisvaders van alle jaarklassen komen eerst na alle anderen voor oproeping in aanmerking). In acht te nemen is, dat voor ongewapende diensten zij, die niet hebben gediend, voorgaan, zoodat de gedienden zoolang mogelijk voor gewapende diensten beschikbaar blijven. De twee jongste lichten van den gewapenden L.S. mogen *niet* voor arbeidsdiensten gebezigd worden.

Oproeping van hen die in den officiersrang dienden, geschiedt alleen op bepaaldelijk in de uitnoodiging gedane aanwijzing daartoe.

Ten aanzien van de oproeping geeft de wet ons dus volledige vrijheid om geheel overeenkomstig de behoefte te handelen. Het is raadzaam, dat de Opperbevelhebber niet te karig is met het aanwijzen van de autoriteiten, die *voor ongewapende diensten* kunnen oproepen. Met deze bevoegdheid moeten door hem worden bekleed: de autoriteiten van het algemeen hoofdkwartier, de Commandant van het veldleger, de divisiecommandanten, alle troepencommandanten, die ter plaatse het bevel voeren, de intendanten, verplegingsofficieren, eerst-aanwezende officieren van gezondheid, etappen-autoriteiten, stations-commandanten inbegrepen, voorts de commandanten van liniën, stellingen en forten, ieder in zijn ambtsgebied.

Voor den *gewapenden dienst*, althans zeker zoolang nog geen locale landstormformaties bestaan, en kleeding en uitrusting in 's lands magazijnen zijn opgelegd, behoeven slechts enkele autoriteiten het recht van oproeping, n.l. de Opperbevelhebber

zelf en de bekleeders van het militair gezag in de buitenprovinciën, dus de territoriale bevelhebbers.

Wapenen, kleeding en uitrusting. De voor gewapenden dienst opgeroepenen ontvangen wapenen en als regel uniformen; voor de infanterie worden geweren van verouderd model met toebehooren opgelegd, alsmede eene tot een minimum teruggebrachte monteering. Overigens bestaat het onderscheidingsteeken van den L.S. uit een oranjeband met het Rijkswapen, gedragen om het hoofddekseel en daaraan behoorlijk bevestigd.

Gedienden ontvangen de onderscheidingsteeken van den rang, waarin zij laatstelijk dienden. In den ongewapenden L.S. worden voorts personen, die in bijzondere werkkringen geplaatst zijn, met bepaalde rangen bekleed, tot en met dien van 1e luitenant.

De oplossing van het bewapeningsvraagstuk kan m. i. geen gelukkige genoemd worden.

Aangezien deze aangelegenheid bij de behandeling in de Kamers niet voldoende aan het licht is getreden, moet ik hierop nader ingaan.

Volgens de bedoeling van den Minister van Oorlog zou de L.S. bewapend worden met geweren M. 71. Maar, Mijne Heeren, als men de mannen van den landstorm gebruikt als eene aanvullingsreserve van leger en landweer, m. a. w. om de verliezen daarvan aan te vullen, dan is het een *onafwijsbare* eisch, dat de bewapening conform is met die van de troependeelen, waarin zij zullen moeten optreden. Het is toch absoluut onaannemelijk, om twee geweerstelsels naast elkaar in het gevecht te bezigen; men denke b.v. eens aan munitieaanvulling gedurende het gevecht na vermenging der verbanden.

Daar ik u nog overtuigend hoop aan te toonen, dat wij in de eerstvolgende jarenreeks *per se* verschillende landstormlichtingen infanterie terstond bij mobilisatie moeten oproepen, zou het alleszins gewenscht zijn, dat men deze lichtingen hunne wapens en uitrusting liet behouden bij overgang van de L.W. naar den L.S. Nu men dit niet doet,

moet men bij mobilisatie beginnen met het kleeden en uitrusten van duizenden landstormplichtigen, en gaat hiermee een zeer kostbare tijd verloren, die zoo nuttig kon worden besteed voor herhalingsoefeningen.

Heeft men, zooals thans het geval is, eene weermacht van 120 bataljons, dan moet gerekend worden op

120000	geweren	voor die bataljons,
15000	id.	voor de nog niet voldoende geofefende jongste lichteing,
30000	id.	voor de aanvullingsreserve en voor vernieuwing van wapens.

Totaal 165000 geweren met toebehooren.

Het aantal geweren, dat wij thans in voorraad hebben of geleidelijk krijgen, zal allicht voldoende zijn, om eenige lichtingen van den L.S. te bewapenen. Het komt mij echter noodzakelijk voor om dien voorraad gaandeweg uit te breiden opdat ook de rest van den L.S. daarmee bewapend kan worden. De landstormman mag met nog meer recht dan de zooveel jongere milicien een geweer eischen, dat in ballistisch vermogen niet te veel achterstaat bij dat van den vijand. Er is iets afkeurenswaardigs in, om dit nieuwe deel der krijgsmacht wapenen te geven, die reeds 18 jaren geleden, als niet meer geschikt voor den modernen oorlog, werden ter zijde gezet. Er dient derhalve ernstig te worden onderzocht, of het uit een financieel oogpunt niet mogelijk is te achten, ook den L.S. met ons model geweer te bewapenen; hierbij ware tevens na te gaan, hoeveel de verkoop van de oud-model geweren vermoedelijk zoude opbrengen en hoeveel nieuwe daarvoor waren aan te schaffen. Op deze wijze handelende wordt tevens vermeden, dat een zeer aanzienlijk bedrag moet worden uitgegeven om munitie voor die oude Beaumonts aan te schaffen, welke niet geregeld bij schietoefeningen verbruikt wordt en dus na een zeker aantal jaren moet worden vernieuwd.

Mocht men na overweging van alle geschetste bezwaren toch blijven vasthouden aan de bewapening met Beaumonts, dan zouden deze in de eerste plaats moeten worden bestemd

voor landstorm-bezettingstroepen, omdat hier de munitie-aanvulling niet zoo moeilijk is als bij het veldleger; voorts in het algemeen bij die afdeelingen, die niet optreden in rechtstreeksch verband met troepen van leger en landweer in het open veld.

Vorming van den L. S. Bij de oprichting van den L. S. stond de Regeering voor de keuze, of zij hem terstond in zijn geheel, dan wel geleidelijk in het leven zou roepen. Zij heeft tot eene geleidelijke vorming besloten. Eerst zij, die na het in werking treden der wet tot een der landstormplichtige categorieën komen te behooren, worden ingeschreven. De ongewapende L. S. zal dus binnen 20 jaren alle jaar-klassen tellen, terwijl alleen zij, die in den vervolge leger of landweer verlaten tot den gewapenden L. S. zullen gerekend worden.

De gevolgde methode heeft ontegenzeggelijk het groote voordeel, dat nu alles zonder schokken gaat; wellicht dat men het vraagstuk ook heeft beschouwd, in verband met de ervaring, opgedaan bij de vorming van de landweer. Daardoor is de Regeering wellicht huiverig geweest, terstond meerdere lichteningen infanterie, onbereden artillerie, pioniers en pontonniers L. S.-plichtig te maken. Toch stond de zaak hier eenigszins anders, omdat slechts van aanvullingsreserves sprake is, die er bij mobilisatie toch onvoorwaardelijk moeten zijn. Intusschen zullen binnen 5 jaren tot de 40-jarigen beschikbaar zijn voor die wapens; mobiliseeren wij echter vóór dien tijd, dan moet de wet gewijzigd worden.

Ten aanzien van de oud-officieren had het m. i. bepaaldelijk de voorkeur verdiend, dat men terstond allen L. S.-plichtig had gemaakt, en dus niet hen had vrijgelaten, die reeds vóór de invoering der wet den dienst hadden verlaten.

Een der socialistische afgevaardigden in de Tweede Kamer heeft bij de behandeling der landstormwet merkwaardige voorspellingen gedaan. Hij was er van overtuigd, dat op den duur de wet niet zal blijven zooals ze toen in ontwerp geredigeerd was, en dat zeker een der opvolgers van Minister

COLIJN zal komen, om te betoogen, dat oefeningen in vredes-tijd noodig blijken te zijn. Vooral zou volgens dien spreker daarvoor gevaar bestaan, als in iedere streek eene voldoende sterkte aan manschappen aanwezig zal zijn. Dan zullen locale oefeningen worden gevraagd, omdat die zulke groote bekoringen voor militairen hebben, céndaagsche oefeningen en schietoefeningen bijvoorbeeld. Thans kan dat nog niet, omdat men nog geen officieren en kader daarvoor heeft, maar dat alles zou volgens hem komen, onderscheidings-teekenen zullen door uniformen worden vervangen, oude geweren door nieuwe, enz.

Ziedaar, Mijne Heeren, de voorspelling van dien geachten afgevaardigde. Moge de toekomst in elk opzicht aan zijne verwachtingen beantwoorden, want eerst als die voorspellingen werkelijkheid zullen zijn geworden, zal de L. S. *geheel* beantwoorden aan de te stellen eischen.

De taak van den Nederlandschen landstorm.

a. De ongewapende L. S.

De ongewapende dienst bij den L. S. voorziet in eene zeer groote behoefte, omdat nu van af den eersten mobilisatiedag een bijna onbeperkt aantal hulpvaardige handen ten dienste van het legerbestuur gereed staan, voor welke werkzaamheden ook. Moest men voorheen arbeidskrachten hebben, dan kon men die wel in huur nemen, doch men was daarbij geheel afhankelijk van vraag en aanbod, zonder dat dwang kon worden uitgeoefend. Was de staat van oorlog afgekondigd, dan kon het militair gezag wel is waar, na overleg met het burger gezag de hulp der bevolking inroepen, doch men stuitte daarbij op een groot bezwaar, n.l. dat de militaire wetgeving niet op de aldus gerequireerde arbeidskrachten van toepassing was. Alleen bij afgekondigden staat van beleg was dit laatste wèl het geval, doch men zal wellicht dien staat van beleg, die zoo groote wijziging brengt in de normale gezagsverhoudingen, niet van den aanvang af over het geheele Rijk afkondigen. Bovendien kleeft aan dit alles het groote nadeel van de improvisatie, terwijl voor het in

werking brengen van den L. S. alles kan voorbereid worden.

De ongewapende L. S. kan uit den aard der zaak slechts voorzien in arbeidskrachten. Organisatie van die arbeidskrachten in werkdetachementen lijkt in vreedstijd overbodig; alleen moet men den waarborg hebben, dat spoedig de arbeidskrachten van het gewenschte aantal en de gewenschte soort present zijn. In vreedstijd moet echter reeds alles zijn voorbereid, om in de verschillende waarschijnlijke oorlogsgevallen, de arbeidskrachten, die men daarbij dadelijk noodig kan hebben, in korten tijd aan het werk te kunnen zetten.

Een minder gemakkelijk vraagpunt is: hoe behoorlijk toezicht en leiding bij de werkzaamheden te verzekeren. Het landstormbesluit tracht deze aangelegenheid op te lossen, door aan personen, die in verband met hun burgerberoep als het ware aangewezen zijn om de leiding op zich te nemen, rangen toe te kennen. Intusschen moet hier wel in het oog worden gehouden, dat deze personen, voor zoover zij zelf *niet* gediend hebben, plotseling *militaire meerderen* geworden zijn, en dat zij dus, zonder dat eenige opleiding in deze voorafging en derhalve bij volslagen gemis aan kennis van de militaire wetten, de tuchtmiddelen zouden moeten toepassen. Ook kunnen zich gevallen voordoen, dat personen, die ambtshalve de aangewezen meerderen zouden zijn, door hunne karaktereigenschappen of door hunne politieke denkbeelden allerminst geschikt zijn, om het bedoelde toezicht uit te oefenen. Daarom is het bepaald noodig, dat steeds militaire meerderen present zijn om een oog in het zeil te houden en in geval van nood in te grijpen. Aan dezen eisch kan gemakkelijk voldaan worden. Omdat toch alleen het militaire gezag het landstorm-personeel zal opvorderen, kan men zich moeilijk voorstellen, dat geen enkele militaire meerdere tegenwoordig zou zijn om het werk te leiden.

Het zou gewenscht zijn geweest, dat ook aan conducteurs, machinisten van spoortreinen en aan het hoogere stations-personeel ambtshalve een rang ware verleend. Hierdoor zou het voordeel zijn verkregen, dat bij mobilisatie aan alle stations en in de treinen steeds personeel, met militair gezag bekleed, aanwezig zoude zijn om de orde te handhaven.

(De L. S.-wet heeft ons, zij het dan wellicht onbewust een middel aan de hand gedaan, om, zoolang eene betere wetgeving ter zake ontbreekt, bij het ontstaan van *ernstige* storingen in de openbare diensten ten gevolge van stakingen, hiertegen op afdoende wijze op te treden. Neemt eene spoorwegstaking zulke afmetingen aan, dat „buitengewone omstandigheden” aanwezig zijn te achten, dan kan de Koningin machtiging verleen en om het landstormplichtig spoorwegpersoneel op te roepen, ten einde in militair verband dienst te doen op de spoorwegen; dat van militie en landweer zoude dan mede tot handhaving van de openbare orde kunnen worden opgeroepen en tijdelijk ingedeeld bij de spoorweg-exploitatie-compagnie. Op de geschetste wijze zou men de beschikking erlangen over al het spoorwegpersoneel van 20-40-jarigen leeftijd, allen staande onder de militaire wetgeving, zoodat stakingen van beteekenis buitengesloten zijn. Waar men echter eenerzijds m.i. gerechtigd is, om het personeel van de openbare diensten te dwingen, aan den arbeid te blijven, daar moet van den anderen kant worden gewaakt, dat deze vrijheidsbeperking wordt gecompenseerd door een zoodanige regeling en belooning van hun arbeid, dat zij geen gegronde reden hebben om, ter wille van lotsverbetering, naar het wapen der staking te grijpen ¹⁾).

· Dat eene spoorwegstaking, hoe gering ook, bij mobilisatie onduelbaar is, behoeft geen nadere toelichting. In ieder geval geeft ook dan de L. S.-wet zekerheid, dat wij in staat zullen zijn, zelfs indien te kwader ure een anti-patriotische partij tegen den oorlog mocht propaganda maken, toch over

¹⁾ De militie en de landweer kunnen feitelijk slechts tot handhaving van de openbare orde worden opgeroepen bij stakingen. Daarom zou men in geval van nood het kunstmiddeltje moeten toepassen, hen na de opkomst bij de exploitatie-compagnie in te deelen, en als zoodanig op de spoorwegen te doen werkzaam zijn. Beter ware het echter geweest, indien men bij de kort na de spoorwegstaking van 1903 plaats gehad hebbende wijziging van de militie- en landweerwet resp. bij art. 110 en 11 had bepaald, dat de dienstplichtigen niet alleen tot „handhaving van de openbare orde” maar tevens „ter verzekering van het bedrijf van posten, telegrafie en spoorwegen” konden worden opgeroepen.

een groot deel van het spoorwegpersoneel te beschikken.

Intusschen laat het zich gelukkig niet aanzien, dat in ons land de „internationale” in de eerste tientallen jaren zoo krachtig en zoo diep wortel zal hebben geschoten dat wij, in voor de Regeering toch reeds zoo moeilijke dagen, dat middel zouden moeten aanwenden tegen zulk een on-vaderlandlievend bedrijf.)

In normale omstandigheden stelle men bij mobilisatie L. S. plichtigen, zoowel de gedienden als de niet-gedienden, die werkzaam zijn bij publieke diensten als spoor- en tramwegen, stoomboot-ondernemingen, postkerijen, telegraphie en telephonie, brandweer, politie, waterleidingen, gasfabrieken, enz. op de meest onbekrompen wijze vrij van opkomst. Dit is noodig, omdat toch reeds een groot deel van het personeel bij die diensten zal ontbreken, n.l. de ingelijfdcn bij militie en landweer; door vermeerdering van dat aantal zou niet alleen groot nadeel ontstaan voor de maatschappij in het algemeen, maar ook voor de krijgsmacht zelf.

Gaan wij na van welken aard hoofdzakelijk de diensten zullen zijn, die men van den ongewapenden landstorm kan vorderen, dan kunnen wij die tot drie groepen terugbrengen, n.l.:

- 1e. pionierwerkzaamheden;
- 2e. werkzaamheden ten behoeve van het verkeerswezen;
- 3e. werkzaamheden voor de verplegings- en aanvullingsdiensten.

Ad. 1. In den aanvang van den oorlog vooral zal de behoefte aan werkkrachten voor pionierwerkzaamheden bijzonder groot zijn. In de eerste plaats heb ik hier het oog gevestigd op het in staat van verdediging brengen van onze liniën en stellingen. Een reusachtige arbeid zal daar in een uiterst korten tijd moeten worden verricht, wil men geen kans loopen, dat de vijand ons te midden van onze voorbereidingen aantreft.

De opruiming van het dikwerf zeer bedekte voorterrein, het gereedmaken van de forten en tusschenliniën, het maken

van hindernissen en versperringen, verbetering van de verkeersmiddelen binnen de stelling, het versterken van uitvalspunten, enz. zullen veel krachten vorderen.

Ook moet worden nagegaan, of niet reeds onmiddellijk bij mobilisatie, in verband met den politieken toestand van het oogenblik, ook buiten het gebied der duurzame stellingen, het een of ander kan gedaan worden ten bate van het veldleger, met name, om de bewegingsvrijheid en eventueel het weerstandsvermogen daarvan te verhoogen.

Het is een bekend feit, dat de aard en de ligging van onze duurzame stellingen er weinig toe bijdragen, om het leger den overgang tot het offensief gemakkelijk te maken. Meer dan eens zijn hier ter plaatse en elders stemmen opgegaan, om daarin te voorzien, doch tot nu toe werd in deze richting niets gedaan, waarschijnlijk vanwege de daaraan verbonden kosten. En toch, hoe meer zich in ons officierskorps de overtuiging baan breekt, dat wij in de eerste plaats ons heil moeten zoeken *buiten* onze liniën en stellingen, hoe meer het geloof in eigen kracht, dat zich, het zij met voldoening geconstateerd, in stijgende richting beweegt, zich in ons volk zal doen gevoelen, des te meer moeten wij ook aandacht wijden aan de middelen, welke het veldleger in staat stellen, in volle vrijheid zijne vleugelen uit te slaan.

Denken wij ons in de eerste plaats eens een aanval uit het oosten, gericht op het hart des lands, dan kunnen wij ons het geval voorstellen, dat ons leger het bij den IJssel tot een zeer ernstige ontmoeting met den indringer wil laten komen. Bij de voorbereiding daarvan zal de L. S. zeer veel hulp kunnen bieden bij het maken van verdedigingswerken en colonne-wegen op den eigen oever.

Voorts is het in ons belang, de overgangen zoolang mogelijk in ons bezit te houden, hetzij voor opname van eigen troepen, hetzij om bij een overgang tot den aanval snel op den anderen oever te kunnen overgaan. Aan de inrichting van de daartoe noodige bruggenhoofden b.v. bij Doesburg, Zutphen en Deventer kunnen massa's handen gebezigd worden.

Als wij echter tot oorlogstijd wachten met de voorbereiding hiervan, dan komt er zeker niets van terecht. In het archief van b.v. den Commandant der IIe Divisie moet een tot in details uitgewerkt werkplan, gegrond op terreinverkenningen gereed liggen, om het zonder verwijl te kunnen uitvoeren.

Intusschen vordert de voorzichtigheid, dat ook het geval wordt overwogen, dat wij aan den IJssel minder gelukkig zijn geweest of, door overmacht gedwongen, den terugtocht aanvaardden. Is nu niets voorbereid tot opneming van het veldleger, dan ligt het voor de hand, dat dit minder lang en minder energiek zal stand houden, dan wanneer de Commandant weet, dat opname-stellingen gereed zijn gemaakt, zoodat hij zeker gelegenheid zal vinden, zijne krachten te herstellen. Hierbij denk ik niet alleen, zelfs niet in de eerste plaats aan eene opname-stelling tusschen den IJssel en de N. H. W., dus b.v. ter hoogte van de Grebbelinie, omdat een terugtocht in vlak westelijke richting over de Veluwe slechts noodgedrongen zou behooren te geschieden. De vervolger toch verkeert hierbij in de gunstige omstandigheid, dat hij dan al zijn aandacht aan de vervolging kan wijden, onbekommerd om zijne flanken. Ik zou dan ook de bewegingsvrijheid van het veldleger willen verhoogen door de mogelijkheid te openen, uit te wijken naar het Noorden of naar het Zuiden. Heeft de L. S. b.v. aan den Beneden IJssel de z.g. stelling van Mastenbroek gereed gemaakt, dan zou men daarin eenige landweerbataljons en wellicht wat geschut uit Amsterdam als veiligheidsbezetting kunnen plaatsnemen. Hierdoor heeft men niet alleen bereikt, dat een veilige terugtocht naar het N. is verzekerd, maar bovendien wordt een offensief over de Zuiderzee, in eene latere oorlogsperiode, als onverhoopt ons leger binnen de vesting Holland mocht zijn teruggeworpen, vergemakkelijkt.

In het archief van b.v. den Commandant der IVe Divisie zou een gedetailleerd werkplan voor de stelling van Mastenbroek moeten zijn opgelegd.

Treedt ons veldleger in Noord-Brabant op, dan zal de L. S. volgens bij den Commandant der IIIe Divisie opgelegde plannen in den rug van dat leger op verschillende punten nabij de

Maas opnamestellingen inrichten, opdat de veldheer er eerder toe zal kunnen besluiten een tactische beslissing te zoeken, zij het ook met eene rivier in den rug.

In het archief van den Commandant der Ie Divisie behooren werkplannen te zijn opgelegd volgens welke de L. S. bij de kustverdediging zal worden in actie gebracht, want ook hier is overvloed van werk, niet alleen tot het maken van gevechts-opstellingen, maar vooral ook om onze beweeglijkheid in het duinterrein te helpen bevorderen. Voegt men bij dit alles nog, dat zich de behoefte kan doen gevoelen om steunpunten in het etappengebied te versterken, verkeersmiddelen te verbeteren, zooals bruggen te bouwen of te versterken, de capaciteit van spoorlijnen te verhoogen door den bouw van verhoogde laadplaatsen of door het aanbrengen van wissels, enz., dan zal het duidelijk zijn, dat, *bij grondige voorbereiding en bestudeering dezer aangelegenheden in vreedetijd*, reeds dadelijk bij den overgang tot den oorlogsvoet veel aan den ongewapenden L. S. kan worden opgedragen.

Het is niet slechts van belang, dat de evengenoemde werkzaamheden worden verricht, maar ook dat zij *door den L. S.* verricht worden onder deskundige leiding. Voor leger en landweer zij het parool: oefenen en nog eens oefenen, zoo lang en zoo intensief mogelijk. In de enkele dagen, die ons na de mobielmaking nog van den vijand scheiden, moet de samenhang in de tactische eenheden zoo hecht mogelijk worden gemaakt. Dit geldt niet alleen voor het veldleger, maar nog in hoogere mate voor de bezettingstroepen, omdat deze wellicht eerst bij mobilisatie plaatselijke bekendheid kunnen opdoen in het hun ter verdediging toegewezen stellinggedeelte.

De ongewapende L. S. moet dus werken om de combatanten ongestoord te kunnen oefenen. Hoogst oneconomisch zou het zijn, indien men werkzaamheden, die even goed door niet militair geoefend personeel kunnen worden verricht, opdraagt aan hen, die straks met de wapenen in de hand proeve van bekwaamheid moeten afleggen tegen een wellicht goed geschoolden vijand. Vergeten wij niet, dat onze oefentijd belangrijk korter is dan in de ons omringende

rijken en dat in de eerste mobilisatiedagen de band beduidend moet versterkt worden. Daarom late men niets onbenut om de verlofgangers nog eens een flink oefenprogramma te doen doorloopen.

(Tal van categorieën van L. S.-plichtigen kunnen bij die pionierwerkzaamheden werk vinden: ingenieurs, architecten, aannemers, ploegbazen en opzichters voor de leiding; grondwerkers, landbouwers, wegwerkers, tuinlieden, metaalwerkers, kuipers, loodgieters, mandenmakers, houtwerkers, metselaars, timmerlieden, enz. als arbeiders.)

ad 2. Ten aanzien van het verkeerswezen zal men naar gelang van de werkzaamheden zeer verschillende eischen moeten stellen. Werkzaamheden die worden verricht buiten 's vijands bereik kunnen zooveel mogelijk door niet gedienden worden verricht. Ten aanzien van het eigenlijke militaire verkeerswezen en van het etappenwezen zou ik als eisch willen stellen, dat het personeel, ingedeeld bij alle treinen van het veldleger, dus ook bij den grooten trein, uit *militairen* moet bestaan, dus uit personeel van het leger, van de landweer of van den gewapenden L. S. Alle ongeoeffenden moeten worden geweerd uit voertuigencolonne, die in nauwe aanraking komen met het veldleger, of die op korten afstand van het gevechtveld werkzaam zijn. Op tal van bladzijden leert de krijgsgeschiedenis, hoe licht in die logge weinig handelbare treincolonne een paniek ontstaat, dikwijls tot groote schade van de daarbij betrokken troepenafdeelingen. Eisch is het dus, dat men zich hiertegen althans zooveel mogelijk wapent, door daarbij uitsluitend hen in te deelen, die onder militaire tucht hebben gestaan, en op de hoogte zijn van de strafbepalingen.

Niet-gedienden mogen dus niet worden ingedeeld bij:

Korpstreinen, munitietreinen, pontontreinen, telegraafafdeelingen, verplegingstreinen en verbandplaatsafdeelingen.

Voor de hoofdverbandplaatsen en veldhospitalen zou ik een uitzondering willen maken voor het personeel van het Roode Kruis.

Ten aanzien van het verkeerswezen meer achterwaarts in

het etappengebied zou tegen het gebruik van niet-gedienden minder bezwaar bestaan, vooral niet waar het geldt de vele doch kleine wagentransporten. Hoeft hier ook al eens een overvalling plaats, dan zijn de gevolgen daarvan toch van minder belang. Daar men intusschen in de toekomst de hand zal kunnen leggen op niet minder dan \pm 20000 L. S.-plichtigen afkomstig van de bereden wapens, die dus de meest geschikte geleiders van voertuigen zijn, zullen van zelf hunne diensten wel in de eerste plaats gevorderd worden. Toch blijft bij het verkeerswezen nog een ruim arbeidsveld over voor niet-gedienden, en wel in die streken waar geen operatiën plaats hebben en waaruit ten bate van de weermacht tal van voorraden moeten worden weggevoerd.

De bezettingstroepen beschikken organiek niet over treinen en dat is m. i. ook niet noodig, omdat hier het transportwezen geheel in de handen kan worden gelegd van den ongewapenden L. S., dus voor de verpleging, den aanvoer van materialen en van munitie, den afvoer van gewonden, enz.

(Voor het verkeerswezen komen dus behalve oud-dienstplichtigen van bereden wapens in aanmerking personeel van publieke diensten, stalhouders, voerlieden, schippers, chauffeurs, motorrijders, werktuigkundigen, wagenmakers, sjouwers, handwerkslieden, enz.)

Ad. 3. Thans een enkel woord over de verplegings- en aanvullingsdiensten. (Het is nog niet lang geleden, dat bij ons slechts matige belangstelling bestond voor alles wat met de oorlogsverpleging in verband stond. Wel wist men uit Plantenga zich de zinsnede te herinneren, dat meermalen de veldheeren hunne operatiën zagen mislukken als gevolg van slecht voorbereide verpleging, doch het bleef vrij wel bij het erkennen van de groote waarheid dezer uitspraak, en er werden geen ernstige pogingen aangewend om te voorkomen, dat ook ons eenmaal die blaam zou kunnen treffen. Iemand die het waagde bij een kaderoefening op de kaart of op het terrein de moeilijkheden, verbonden aan de oorlogsverpleging van eene mobiele macht nauwgezet onder de oogen te zien, kwam al spoedig tot het bewustzijn, dat

wij in deze al bijzonder slecht geoutilleerd waren, maar tevens dat slechts weinigen wisten hoe het verplegings-organisme zoo oordeelkundig mogelijk ware te regelen. Dat wij in de allerlaatste jaren belangrijk zijn vooruitgegaan behoef ik niet nader te ontwikkelen; men denke slechts aan de invoering van keuken- en proviandwagens eenerzijds, aan de talrijke oefeningen en aan de nieuwe verplegingswijze bij de manoeuvres anderzijds.)

- Hoe meer men in het wezen van den oorlogs-verplegingsdienst doordringt, des te krachtiger vestigt zich de overtuiging, dat deze dienst veel personeel zal vorderen, dat, in samenwerking met dat van het verkeerswezen, een zeer omvangrijken arbeid moet verrichten. Groote hoeveelheden verplegingsmiddelen van de meest verschillende soorten moeten in de eerste mobilisatiedagen uit de buitenprovinciën naar het hart des lands worden vervoerd, om aldaar in groote opslagplaatsen te worden opgelegd. De ongewapende L. S. is hiervoor weer het aangewezen orgaan. Wil zulks echter naar wensch verlopen, dan moeten hiervoor reeds in vreedestijd door de intendance niet alleen voorbereidingen getroffen worden, doch die dienst zelf moet nauwgezet geregeld zijn, zoodat alle daarbij betrokken leidende personen precies weten, wat zij te doen hebben. Ik stel mij dit aldus voor:

In de grootere plaatsen van de buitenprovinciën bij voorkeur in die, welke door waterwegen met de vesting Holland verbonden zijn, hebben de burgemeesters reeds in vreedestijd de opdracht, onmiddellijk bij mobilisatie met behulp van den L. S. — zoolang deze nog niet is opgeroepen met gehoord personeel — bepaalde hoeveelheden van verschillende, met name genoemde levensmiddelen, kleedingstukken, schoeisel, automobielen, enz. bijeen te brengen, waarbij handelsfirma's, al dan niet door contracten met den hoofdintendant of met andere militaire autoriteiten gebonden, hunne medewerking hebben te verlenen.

Deze voorraden worden, met behulp v. d. L. S. vervoerd naar de naastbijgelegen aanlegplaats voor stoombooten. In de inkwartieringswet zou dan de bepaling moeten worden

opgenomen, dat stoombooten en automobielen bij mobilisatie gevorderd kunnen worden. Daarmede worden dan de voorraden zoo spoedig mogelijk naar bepaalde plaatsen binnen de vesting Holland, voornamelijk naar Amsterdam vervoerd. Op het gebruik van de spoorwegen kan voor dit doel in de eerste mobilisatiedagen bezwaarlijk worden gerekend. Uitzondering hierop ware alleen te maken voor het vervoer van steenkolen uit de Z. Limburgsche mijnen, indien dit vervoer althans noodig is, in verband met de steenkoolvoorziening van Amsterdam.

Op de geschetste wijze zou de L. S. dus kunnen worden gebezigd, om als het ware automatisch bij mobilisatie een reusachtige hoeveelheid levensmiddelen, kleding, schoenen en brandstoffen naar het hart van het land te doen toevloeien, waar ook weer de ongewapende L. S. gereed staat, om die voorraden te helpen opbergen in opslagplaatsen en om het verdere beheer en de uitgifte te bewerkstelligen.

Voorts moeten in daartoe aan te wijzen plaatsen een groot aantal werklieden worden opgeroepen voor het vervaardigen van voorraden kleding- en uitrustingsstukken, die al zeer spoedig in aanzienlijk aantal noodig zullen zijn.

Niet alleen in het hart des lands doch ook in het etappengebied zal groote behoefte bestaan aan arbeidskrachten om de brood- en vleeschvoorziening der troepen te verzekeren. Van uit de bevolkingscentra moet datgene worden aangevoerd, waaraan in het legeringsgebied behoefte ontstaat. In dit laatste en in het etappengebied moeten dus magazijnen van levensmiddelen worden opgericht, om in de eerste behoeften van het veldleger te voorzien. (Er zal dus vooral een beroep worden gedaan op de kundigheden van bakkers, slaggers, klee- en schoenmakers, zadelmakers, administratief personeel, sjouwerlieden, blikslaggers en bovendien op het verkeerspersoneel.)

Tot hiertoe werd alleen gesproken van de verpleging van gezonde militairen en paarden. Van niet minder gewicht en bijzonder moeilijk is echter de geneeskundige verpleging van een opereerend leger.

Ik behoef er slechts op te wijzen dat de Japanners in hun

jongsten oorlog niet minder dan 173.400 gewonden en 334.000 zieken te verplegen hadden. De Bulgaren moesten in de Balkan-oorlogen meer dan 50.000 gewonden in hun hospitalen opnemen.

Denken wij ons eens b.v. in dit jaargetijde dat ons veldleger, in Oost-Noord-Brabant opgesteld, een grooten slag heeft te leveren. Gelegenheid om in de dunbevolkte Peelstreek behoorlijk te voorzien in de legering bestaat niet. Zeer spoedig zullen daar derhalve een groot aantal zieken te verplegen zijn, waarbij dan wellicht in een enkelen dag *duizenden* gewonden zullen komen, die allen verbonden, c.q. geöpereerd en grootendeels afgevoerd moeten worden naar het achterland. De ernstig gewonden, wier toestand geen vervoer gedooft, moeten in de nabijheid van het slagveld worden verpleegd. Het is duidelijk, dat zelfs de meest volmaakte organisatie van den militair-geneeskundigen dienst tegen al dezen arbeid niet is opgewassen. Hier is derhalve niet alleen een dankbaar arbeidsveld voor de edele vereeniging van het Roode Kruis, doch aangezien ook zij niet onbepert is in haar middelen, is het noodig, dat haar personeel versterkt wordt. De L. S.-wet biedt hiertoe ruimschoots gelegenheid, daar zij in staat stelt, een groot aantal artsen, studenten in de medicijnen, apothekers, apothekersbedienden, verplegers, ziekendragers enz. tot het bieden van hulp op te roepen.

Ook hier is het echter weer zaak, dat onze geneeskundige dienst deze aangelegenheid tot *in details* heeft voorbereid, en in vreedestijd reeds heeft overwogen hoeveel L. S.-plichtigen der bedoelde categorieën bij de verschillende gevallen, waarvoor de concentratie van het veldleger wordt voorbereid, moeten worden opgeroepen en waar zij vandaan moeten komen. Aanbeveling zou het zelfs verdienen, indien reeds den 2den of 3den mobilisatiedag te Utrecht een groot depot van dat personeel werd gevormd, om het naar behoefte in werking te brengen.

Evenals de generale staf het *vervoer* van de mobiele macht naar de onderscheidene waarschijnlijke operatietooneelen heeft voor te bereiden, zoo ook moeten de intendance en de geneeskundige dienst, na overleg met den generalen staf,

tot in détails hebben bestudeerd, hoe zij in elk dier omstandigheden de verpleging en de geneeskundige verzorging zullen verzekeren. Met name zal de studie van de statistische gegevens betreffende den L. S. hun doen kennen, hoeveel krachten zij uit dat instituut kunnen trekken, en waar de aanmelding het best kan geschieden.

Het laat zich aanzien, dat ons land in de eerste mobilisatiedagen met grooten spoed zal hebben te handelen; tijd voor rustige organisatie zal ons dan wellicht niet worden geboden. Daarom moet, het kan niet genoeg worden herhaald, ten aanzien van de verpleging van gezonden en zieken alles zoo zijn voorbereid, dat men althans voor de waarschijnlijke oorlogsgevallen gereed is. In den letterlijken zin van het woord moeten, zoodra de Opperbevelhebber eene bepaalde groepeerings van het leger bevolen heeft, de Hoofdintendant en de Inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht, ook hunnerzijds slechts het laatje behoeven open te trekken, om de *gereedliggende* bevelen en oproepingen voor den L. S. onverwijld te verzenden.

Uit het voorafgaande moge duidelijk aan het licht zijn getreden, dat voor tal van militaire autoriteiten de statistische gegevens, die nopens den L. S. beschikbaar komen, een bron zullen moeten vormen voor ernstige studie, zoowel voor wat betreft de hoofdlijnen voor het gebruik van dat orgaan als voor de detailuitvoering in bepaalde gevallen.

Laat ons vooral niet het denkbeeld ingang doen vinden, dat, nu wij zekerheid hebben, over het benodigde menschenmateriaal te zullen kunnen beschikken, de rest ook wel tot mobilisatietijd kan worden uitgesteld. Zelfs bij de beste voorbereiding zal er in oorlogstijd nog zóóveel geregeld moeten worden, dat dit niet wel voor vermeerdering vatbaar is, zonder de zaak te schaden.

Onze weermacht is betrekkelijk zwak in getalsterkte en opereert in een klein land, dat rijk is aan gemeenschapsmiddelen. Deze factoren werken allen zóó gunstig, dat wij *kunnen* en daarom *moeten* aan de landskinderen een uitnemende oorlogsverpleging verzekeren. De L. S. stelt ons mede daartoe in staat.

In de liniën en stellingen en bij de depots kunnen de corveeën en emploiemerten voor den huishoudelijken dienst, den verplegings- en den geneeskundigen dienst nagenoeg geheel in de handen van dat instituut worden gelegd. De regeling is hier uit den aard der zaak eenvoudiger, omdat het onvoorziene een veel bescheidener rol zal spelen.

b. De gewapende L. S.

Bij het bespreken van de taak van den gewapenden L. S. stel ik mij voor, eerst aan te geven hoe ik mij het gebruik daarvan denk in de *eerstvolgende* jaren, rekening houdende met de oogenblikkelijke nooden, om daarna een toekomstbeeld te ontwerpen, in de veronderstelling, dat de beletselen, die voor het tegenwoordige niet toelaten, *al* de voordeelen van die langzaam groeiende instelling te plukken, zullen zijn opgeheven.

De voor het oogenblik en voor de naaste toekomst van den gewapenden L. S. te vorderen diensten moeten ten nauwste samenhangen met de organisatie en de bestaande behoeften van leger en landweer, en deze zijn, zooals weldra zal blijken, vooral bij de infanterie van zeer dringenden aard.

(Indien men de verdeeling van de lichter 1913 als grondslag aanneemt¹⁾, dan kan het aantal landstormplichtigen afkomstig van de verschillende wapens en berekend naar de officieele verloopcijfers als volgt worden begroot:

¹⁾ Uit den aard der zaak is de lichter van eene provincie het eene jaar sterker dan het andere, zoodat de cijfers slechts een globaal overzicht geven.

PROVINCIE	Jaarlijksch contingent				Te verwachten getal landstormplichtigen		
	Infanterie	Bereden wapens	Pants.Art. en Torpedisten	Overige wapens	Infanterie	Bereden wapens	Overige wapens
Friesland	900	129	15	120	6000	1200	950
Groningen	1150	148	—	50	7700	1300	350
Drenthe	600	79	—	20	4000	700	130
Overijssel	900	138	—	320	6000	1200	2100
Gelderland	1800	257	—	300	12000	2300	2000
Utrecht	700	109	—	240	4500	1000	1600
Noord-Holland	2800	484	145	980	18000	4400	8000
Zuid-Holland	3400	515	145	770	23000	4600	6600
Zeeland	600	89	20	75	4000	800	700
Noord-Brabant	1400	208	15	300	9000	1900	2100
Limburg	1000	129	—	30	6600	1200	200
Totaal					100800	20600	24730

Volgens de officieele verloopcijfers bedraagt de sterkte van de jongste lichting 0.946 × de oorspronkelijke lichting

„ 2 „	lichtingen	1.86	×	„	„	„
„ 3 „	„	2.74	×	„	„	„
„ 4 „	„	3.60	×	„	„	„
„ 5 „	„	4.45	×	„	„	„
„ 6 „	„	5.29	×	„	„	„
„ 7 „	„	6.12	×	„	„	„
„ 8 „	„	6.94	×	„	„	„
„ 9 „	„	7.75	×	„	„	„
„ 10 „	„	8.55	×	„	„	„
„ 11 „	„	9.34	×	„	„	„
„ 12 „	„	10.12	×	„	„	„
„ 13 „	„	10.89	×	„	„	„
„ 14 „	„	11.65	×	„	„	„
„ 15 „	„	12.40	×	„	„	„
„ 16 „	„	13.14	×	„	„	„
„ 17 „	„	13.87	×	„	„	„

de 18 jongste lichtingen	14.59 ×	de oorspronkelijke lichting			
„ 19 „ „ „	15.30 ×	„ „ „	„	„	„
„ 20 „ „ „	16.00 ×	„ „ „	„	„	„

Voor de vijf oudste lichtingen is aangenomen, dat het verloop jaarlijks vermeerdert met 1 % van de oorspronkelijke sterkte).

Infanterie.

Volgens blz. 15 van de Memorie van Antwoord betreffende het Ontwerp-militiewet werd er op gerekend, dat, na aftrek van administratietroepen, onbereden treinsoldaten, wielrijders, personeel voor de mitrailleur-afdeelingen en hospitaalsoldaten jaarlijks aan de infanterie (ter opleiding tot *strijder* dus) 15204 man zouden worden toebedeeld, zoodat de sterkte voor de zes lichtingen militie naar schatting (in verband met het verloop) $15204 \times 5.29 = 80.421$ man zou bedragen. Dit geeft intusschen geen juist beeld van de werkelijke oorlogssterkte. In de eerste plaats moest reeds bij de indeeling van de lichting 1913 aan andere wapens *meer* worden gegeven dan was geraamd, hetgeen ten nadeele gebracht werd van de infanterie-combattanten, zoodat voor deze, na aftrek van wielrijders, personeel voor mitrailleur-afdeelingen, onbereden treinsoldaten, hospitaalsoldaten en administratietroepen, slechts ± 14.500 ¹⁾ man overbleven.

Bovendien heeft men er geen rekening mede gehouden dat jaarlijks van 1 Augustus tot \pm 1 Maart, dus gedurende 7 maanden van het jaar de Octoberploeg der jongste lichting bepaald niet tot de geoefende strijders mag worden gerekend, hetgeen weer eene vermindering met ± 5000 man beteekent. Waar men er voorts volgens officieele gegevens op moet rekenen, dat 2 % der dienstplichtigen zich buiten Europa bevinden en 3 % buiten Nederland doch in Europa, daar gebiedt de voorzichtigheid, wil men zich voor ernstige teleurstellingen vrijwaren, totaal ± 10 % af te schrijven voor: achterblijvers, afkeuringen bij mobilisatie, vrijgesteld spoor-

¹⁾ Alleen lichting 1913 geeft een juist beeld van de sterkte der lichting, omdat bij volgende lichtingen het te kort van de voorgaande bijgeteld wordt.

wegpersoneel, marschverliezen in de allereerste dagen, enz.

Ten einde echter zelfs niet den schijn van overdrijving op mij te laden, zal ik voor dat alles slechts op 6 % rekenen, hetgeen dan toch zeker door de meest optimistisch aangelegden als een minimum moet worden beschouwd. Breng ik echter dien factor in aanmerking, en neem ik overigens het contingent der lichte 1913 als norm aan, dan krijgt men aan *geofende* combattanten voor de infanterie en na aftrek van het personeel, dat bij de divisie- en hogere staven moet worden ingedeeld, op grond van de officieele verloopcijfers van 1 Augustus tot 1 Maart slechts 67000 man of 13000 man minder dan waarop men volgens die cijfers zou rekenen ¹⁾.

Tot nu toe ben ik nog van de veronderstelling uitgegaan, dat de officieele verloopcijfers een juist beeld geven van de werkelijk beschikbaren, doch ik moet uitdrukkelijk verklaren, dat die cijfers, althans voor wat de aan geoefenden bij de infanterie beschikbaren aangaat, *een veel te gunstig beeld geven*.

Om dit duidelijk te maken heb ik op Bijlage I een tabel samengesteld van de sterkte waarover men zou kunnen beschikken, alleen rekening houdende met de verloopcijfers, en daarnaast, hoe groot volgens de bij de begroting voor 1913 behorende staten B en C de werkelijke sterkte is. Deze begrotingsstaten moeten echter met omzichtigheid worden geraadpleegd. Als men daarin toch b.v. de sterkte nagaat voor de infanterie, met inbegrip van wielrijders en mitrailleurafdeelingen, dan vindt men een sterkte van ± 83.000 man. Maar ook dit getal geeft een zeer geflatteerd beeld van den *gemiddelden* toestand, omdat de toestand is weergegeven zooals die op 1 Juli bestaat. Immers, Mijne Heeren, de voorjaarsploeg van de jongst opgekomen lichte

1) Sterkte volgens de officieele verloopcijfers $5.29 \times 14.500 = \pm 77.000$	
Gaat af van Augustus tot \pm Maart Octoberploeg	5.400
6 % achterblijvers, afgekeurden enz.	4.500
personeel ingedeeld bij hogere staven	400
	10.000 = 10.000
Totaal af te trekken minstens :	10.000 = 10.000
Blijft over voor 72 bataljons en voor de depots.	67.000

is dan al in de sterkte gebracht, maar de af te voeren oudste lichteing gaat eerst op 1 Augustus naar de landweer over, zoodat momenteel de mililie niet 8 lichteingen telde, doch 9. Van \pm 15 Mei tot Augustus hebben wij dus aan geoeffenden eene geheele lichteing meer dan normaal. Op 1 Augustus 1912 verminderde die sterkte echter plotseling met 10.000 man, terwijl eerst, nadat de in October daaraanvolgende opkomende ploeg zoover geoeffend was, dat zij werkelijk geschikt werd voor den dienst te velde, dus tegen Maart van het volgende jaar of 7 maanden later versterking van \pm 5000 man kwam. Ik heb dan ook bij mijne berekening aangenomen, dat de oudste lichteing reeds is afgevoerd, zoodat ik het getal geoeffenden benader, dat tusschen 1 Augustus 1912 en 1 Maart 1913 beschikbaar was. De bestudeering van die Bijlage I zal U evenals mij tot de bedroevende conclusie moeten voeren, dat gedurende 7 maanden des jaars bij de militie de werkelijke sterkte aan geoeffende infanteristen bij mobilisatie ongeveer **17000 man geringer** zal zijn, dan de verloopcijfers zouden doen vermoeden.

Bij de landweerlichtingen geven de verloopcijfers een zuiver beeld van de *in vrede* beschikbaren, trekt men ook hierbij 6 % af voor verliezen bij mobilisatie, dan blijft men 4138 man beneden de officieele sterkte. Voor militie en landweer te zamen zal het te kort *minstens* 21000 man bedragen gedurende de grootste helft van het jaar.

Er is voorshands geen aanleiding om aan te nemen, dat de toestand in den vervolge beduidend gunstiger zal worden. Ik aarzel dan ook niet, om als mijne vaste overtuiging uit te spreken, dat het geloof in de reeds sedert de ontwerporganisatie-Eland in gebruik zijnde verloopcijfers bij mobilisatie op eene groote desillusie zal uitloopen, en dat, om de sterkte te krijgen die men verwacht voor de infanterie, *minstens een geheele lichteing méér bij de militie zou moeten zijn ingelijfd.*

Voor het op oorlogsvoet brengen van 72 militie-bataljons en voor het leveren van personeel voor hoogere staven zou men rond $72 \times 1000 = 72000$ man noodig hebben, zoodat volgens mijne berekening de oorlogssterkte der bataljons niet

eens verzekerd is en men bovendien geen geoefenden in de depots zal hebben.

De sterkte der L. W.-infanterie bij mobilisatie begrootende op 55000 ¹⁾ man, zal ook deze, nadat 48 bataljons en de grens- en kustwacht zijn gevormd, slechts weinig troepen in de depots brengen.

Over hoeveel troepen moet men in de depots der infanterie beschikken? Men heeft meermalen en van verschillende zijden betoogd, dat Nederland geen sterke aanvullingsreserve behoeft om het leger langen tijd op sterkte te houden, en zulks onder het motto: „dat het voor een klein land van den aanvang af volle ernst is, en het drama zich spoedig zal afspelen”. Het eerste gedeelte dezer uitlating maak ik ook gaarne tot mijne leuze, omdat het een spoorslag moet zijn, om de militaire voorbereiding *zoo hoog mogelijk op te voeren, en al wat volledig geoefend is, terstond tegen den vijand te werpen*. Een spoedig einde aan het drama te voorspellen is hoogst bedenkelijk en onjuist. „Bedenkelijk” omdat daardoor de energie ten opzichte van de defensie ondermijnd wordt, „onjuist” om de navolgende reden: Stel dat wij het geluk smaken, in een strijd met een sterkere mogendheid in den aanvang der worsteling succes te hebben, dan is het dringend noodig, dat wij onze geleden verliezen zoo spoedig doenlijk aanvullen, ten einde bij een tweede poging des vijands, die *zeker en spoedig* zal komen, weer *onverzwakt* tegen hem op te treden. Het is toch al te naïef, om te gelooven, dat de tegenstander het bij ééne mislukte poging zal laten. Neemt men echter aan, dat wij bij de eerste ontmoeting het onderspit hebben gedolven, dan eerst recht moeten wij over de middelen beschikken, om, naar het hartverheffende voorbeeld onzer voorouders, in eene langdurige, taaie, energieke en vooral actieve landsverdediging ons heil te zoeken. *In beide gevallen dus sterke depots tot aanvulling der verliezen.*

Nu wij echter uit den L. S. eene schier onbepaalde aan-

¹⁾ Sterkte volgens de verloopcijfers $4.05 \times 14.500 = 58.725$

Aftrek van 6 % = 3.600

Blijft voor 48 Bataljons, grens- en kustw. en depots ± 55.000

vullingsreserve kunnen putten voor de nationale krijgsmacht, zou het niet economisch zijn, een deel van het militie- en landweer-personeel, dat als onmiddellijk bruikbaar is te beschouwen in de depots te houden. Alles wat gereed is, om terstond het oorlogshandwerk op te nemen, moet ook van den aanvang af daarvoor worden aangewezen. Gedachtig aan de oud-Hollandsche eerste klap van drie gulden, *kunnen wij niet sterk genoeg zijn*. Zij die echter nog wat herhalings-onderwijs behoeven, alvorens te kunnen intreden tusschen de overige strijders, de jongere lichten van den L. S. dus, moeten van af het begin van den krijg de depots bevolken.

Hoe dringend zich in een krachtig gevoerden oorlog de noodzakelijkheid doet gevoelen, om over sterke aanvullings-reserves te beschikken, moge blijken uit de navolgende cijfers:

Gedurende den oorlog	1904—1905		1870
	Russen.	Japanners.	Duitschers.
Stierven aan ziekten .	9000	27000	15000
Werden gewond . . .	141000	173000	100000
Sneuvelden	29000	47000	17000
Totaal der verliezen .	179000	247000	132000
Id. in % ten aanzien van het totaal der deel- nemers aan slagen en gevechten.	30.3 %	45 %	20 %

In den Balkanoorlog trad opnieuw overtuigend de noodzakelijkheid van zeer ruime aanvulling aan het licht, niet slechts om de troepeneenheden weer op sterkte te kunnen brengen, na de bijzonder groote verliezen bij het begin van den oorlog, doch bovendien toen onmiddellijk na den eersten oorlog weer een tweede voor de deur stond.

Daarom stelle men als eisch 25 % aanvullingsreserve van oud-gedienden in de depots, dus 30000 man voor leger en landweer te zamen.

De L. S. maakt, dat wij binnen eenige jaren aan dezen dringenden eisch zullen kunnen voldoen. Juist doordat de

wet niet nader heeft vast gelegd, *hoe* die aanvullingsreserve gebruikt moet worden, zijn wij volkomen vrij, de depots van leger en landweer bij de mobilisatie onmiddellijk met L. S. mannen op sterkte te brengen, en kunnen wij b.v. na een oefentijd van 14 dagen een zeer belangrijke aanvulling aan leger en landweer toezenden.

Waar het echter onvermijdelijk is, voorloopig alle en later een drie- à viertal landstormlichtingen nagenoeg gelijk met de verlofgangers van militie en landweer op te roepen, moet deze oproeping en opkomst geheel zijn voorbereid.

Uit het voorgaande moge U duidelijk zijn geworden dat, onverschillig hoe men overigens denkt over de bestemming van den gewapenden L. S., voor het tegenwoordige de infanterie daarvan geen andere taak kan en mag krijgen dan het op sterkte houden der depots.

Wielrijders.

Aan de wielrijders compagnieën kan de L. S. in zooverre diensten bewijzen, doordat hij het verdubbelen van het aantal wielrijderscompagnieën, door de oprichting van landweeriwielrijders compagnieën, mogelijk maakt.

De landweermannen, afkomstig van de compagnieën wielrijders, voor zoover zij niet als ordonnansen of als bataljonspatrouille bij zelfstandig optredende landweerbataljons noodig zijn, komen bij mobilisatie op in het hart van het land, worden daar tot compagnieën samengevoegd, ontvangen rijwielen, die door groote fabrikanten volgens contract geleverd worden. Zoo spoedig mogelijk worden zij bij het veldleger ingedeeld. Voor het wielrijders-depot worden \pm 4 lichtingen L. S. wielrijders opgeroepen.

Vesting-artillerie.

Volgens de officieele verloopcijfers zal de vesting-artillerie van leger en landweer, na aftrek van 6 % achterblijvers, enz. rond 21000 dienstplichtigen bezitten. Neemt men aan dat de 104 compagnieën gemiddeld 230 man dienstplichtigen moeten tellen, dan zou de vesting-artillerie noodig hebben 24000 man. Ook de depots van *dit* wapen behoeven dus

aanvulling van den L. S. Bovendien is het gewenscht in de liniën en stellingen over een groot aantal handlangers te beschikken voor werkzaamheden, waarvoor wel niet bepaald geoefendheid als vesting-artillerist vereischt wordt, doch waarbij deze goed te pas komt. Ten slotte zou men ook L. S.-vesting-artillerie kunnen bezigen om als aanvulling te dienen van infanterie in de forten. Mij is niet geheel duidelijk geweest, waarom het aantal compagnieën vesting-artillerie bij de jongste reorganisatie werd gebracht op 104 voor militie en landweer, terwijl men voorheen voor het bedienen van dezelfde hoeveelheid geschut met 80 meende te kunnen volstaan. Mocht men dat meerdere aantal van 24 compagnieën in oorlogstijd niet behoeven, hetgeen mij door artilleristen verzekerd werd, dan zouden deze voor de fortbezettingen 6 bataljons infanterie kunnen aflossen. Gaarne laat ik echter de beoordeeling van deze aangelegenheid over aan de kameraden der artillerie. In het algemeen zou ik er veel voor voelen, dat alle fortbezettingen door de vesting-artillerie zouden geleverd worden, omdat het personeel van dat wapen op de forten geheel thuis is, en toch ook geoefend wordt met de karabijn. Pantserfort-artillerie en Torpedisten van den L. S. zullen mede in de stellingen nuttig kunnen zijn, laatstgenoemden ook als varensgezellen op de inundatiën. Men zou ook van deze categorieën bij mobilisatie de 4 jongste lichten kunnen oproepen.

Pontoniers.

Bij het bruggendepot moeten naar behoefte L. S.-pontonniers opkomen. Die behoefte zal zeer groot zijn, vooral als het veldleger buiten de groote rivieren optreedt, omdat dan veel ponton- en andere bruggen geslagen moeten worden, wil men het veldleger groote bewegingsvrijheid verschaffen.

Genietroepen.

Reeds bij het begin der mobilisatie moet te Utrecht een groot depot worden gevormd van L. S.-genietroepen, waarbij op onbekrompen wijze ingenieurs, architecten, opzichters, teekenaars, enz. worden ingedeeld. De oproeping van een

6-tal lichten en de samenvoeging in werkcompagnieën moet in vreedstijd zijn voorbereid. Zoodra nu het inrichten van bepaalde stellingen, het maken van gemeenschappen, het herstellen van spoorwegen, enz. in een gedeelte van het land noodig blijkt, wordt een deel van het depot daarheen gezonden, om, samen met den ongewapenden L. S., het werk te verrichten. Het militaire leidende personeel kan dan, dank zij de ingenieurs, enz. tot een minimum beperkt worden.

Bereden korpsen.

Zooals reeds gezegd, gaan de miliciens der bereden korpsen op 28-jarigen leeftijd naar den L. S. over, zoodat men totaal \pm 20000 man daarbij zal aantreffen. Ik zie dan ook geen reden, waarom men niet bij mobilisatie een 8 tal van die lichten zou doen opkomen, ter aanvulling van het treinpersoneel en ter aflossing van de onbereden treinsoldaten, die dan als strijder kunnen invallen bij de infanterie. Voorts zou de L. S.-cavalerie kunnen voorzien in de behoefte aan etappentropen, dus voor het beveiligen van etappenplaatsen, het dekken van konvoien, enz. tot tijd en wijle L. S.-infanterie daarvoor beschikbaar zal zijn. L. S. afkomstig van de bereden artillerie kan worden benut tot hulp bij de paardenvordering, om te worden ingedeeld bij de bespannen geschutreserve en voor eventueel te vormen reserveformaties van 8 cM. staal of 6 cM., voor aanvulling van treinpersoneel, voor het landweer-paardendepot en voor den etappendienst.

Aangezien nagenoeg al deze diensten een optreden in 's vijands nabijheid kunnen medebrengen, zouden deze categorieën gewapend en in uniform gekleed moeten zijn, zoodat het aanbeveling verdient dat b.v. de 8 jongste lichten hunne kleeding in hunne haardsteden hebben, en dat zij bij mobilisatie opkomen bij hun vroeger korps. Hunne indeeling ware zooveel doenlijk reeds in vreedstijd te regelen.

Na U de oogenblikkelijke behoeften te hebben geschetst, waarin de gewapende L. S. zal kunnen voorzien, zal ik thans nagaan, in hoeverre die taak kan worden uitgebreid, zoodat dat deel der weermacht zijn vollen groei zal hebben gehad

en het kadervraagstuk zal zijn opgelost. Bij mijne beschouwingen zal ik mij tot de infanterie beperken, omdat deze toch allicht uitsluitend in aanmerking zal komen om in georganiseerde landstormformaties op te treden.

Het zou m. i. zeer te betreuren zijn, indien wij, eenmaal beschikkende over *meer* dan de benoodigde aanvullingsreserve, deze krachten niet van af den aanvang zouden benutten voor de landsverdediging.

Men zal dus hebben te overwegen, in hoeverre de gewaandende L. S., behalve als aanvulling, bruikbaar is voor:

1. de dekking der mobilisatie, in samenwerking met de landweer;
2. de bescherming van de paardenvordering;
3. de bescherming van de bevolking in de door leger en landweer verlaten gedeelten des lands;
4. de dekking van weg te voeren voorraden;
5. den etappendienst;
6. het voeren van den kleinen oorlog in 's vijands rug;
7. het bewaken van die spoorlijnen, welke gebezigd worden voor troepenverplaatsingen, gedurende den oorlog.

Op verzoek van den spreker, wordt de vergadering door den Voorzitter geschorst, tot het houden van eene pauze.

Na het heropenen van de vergadering zegt de Voorzitter, Mijne Heeren! Wij zullen nu overgaan tot de stemming. Ik heb daarbij mede te deelen, dat tegen de voorgestelde candidaten, de Heeren A. BUTNER, Dirig. Officier van Gezondheid 1e klasse, en T. F. M. SCHAEPMAN, 1e Luitenant der Grenadiers, beiden te 's-Gravenhage, H. J. VISSCHER, 1e Luit.-Adjutant der Infanterie te Amsterdam en L. W. M. HAMM, 2e Luitenant der Artillerie te Utrecht, geen bezwaren zijn ingebracht, zoodat ze met algemeene stemmen zijn aangenomen.

De heeren, die hier reeds aanwezig zijn, heet ik van harte welkom in ons midden.

Tot de tweede vrije stemming wordt overgegaan.

De Voorzitter: Mijne Heeren! Het is mij mogelijk U mede te deelen, dat bij de gehouden stemming hebben gekregen de Heer DE MEESTER 16 stemmen, de Heer VAN TUINEN 6, de Heer DUFOUR 38 en enkele andere heeren ieder 1 stem. Van de 63 stemmen verzamelden zich 38 op den Heer DUFOUR, zoodat deze is gekozen. Hij is hier tegenwoordig en kan ik hem dus vragen, of hij die verkiezing aanneemt.

De Heer DUFOUR: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De Voorzitter: Dan dank ik U uit naam van de Vergadering voor deze bereidwilligheid en noodig ik U tevens uit, dadelijk aan de bestuurstafel zitting te nemen (wat geschiedt).

Thans geef ik het woord weder aan den Heer LAMBOOY, met de uitnoodiging rekening te willen houden met den tijd, dus, als het kan, bekorting te willen aanbrengen.

De Heer LAMBOOY: Reeds in December 1909 had ik gelegenheid in dit lokaal mijne denkbeelden te ontwikkelen betreffende de mobilisatiedekking, en was een mijner conclusiën, dat rechtstreeksche dekking van het mobilisatievervoer in onze Oostelijke provinciën eene onmogelijkheid is, en dat wij daarom ons heil moeten zoeken in snel mobiliseeren en in veiligheid brengen van nagenoeg onze geheele macht achter de groote rivieren. Deze meening wordt door de instelling van den L. S. in geenen deele gewijzigd. Zijn wij snel in het mobiliseeren, dan kan dit zoo spoedig zijn afgelopen, dat behoefte aan dekking zich ook niet nijpend zal doen gevoelen.

Met nog meer klem dan ik toen de noodzakelijkheid heb betoogd, om toch vooral niet de L. W. geïsoleerd opgesteld te laten nabij de grenzen, moet ik thans op dezelfde gronden verklaren, dat ook een soortgelijk gebruik van den L. S. uit den booze is. Het eenige wat ik in deze aan dat instituut zou willen opdragen, is het bezetten van gewichtige punten, als bruggen over de groote rivieren, in samenwerking met de L. W. Ook zou ik tot voorzichtigheid wenschen te manen bij het toekennen van de taak der grenswacht aan den L. S.,

waaronder ik dan *geen dekking versta*, doch uitsluitend de maatregelen tot het plaatsen van zeer zwakke afdeelingen op de over de grens voerende wegen, die geen andere taak hebben dan het houden van toezicht op het verkeer en, in samenwerking met kondschappers, 's vijands nadering te melden. Alleen als de L. S. goed geëncadreerd is en ook, zij het korte, oefeningen houdt, is hij voor die taak te gebruiken, en zou derhalve de L. W. daarvan vrij worden gemaakt.

Voor het beschermen van de paardenvordering en van het leeghalen der buitenprovinciën alsmede voor de bescherming van de bevolking tegen dwingelandij van kleine afdeelingen, in het kort voor de territoriale verdediging, zou de L. S. zeer wel te gebruiken zijn. Uit die voor territoriale verdediging aangewezen afdeelingen zou men tevens de troepen kunnen verkrijgen, bestemd voor het voeren van den kleinen oorlog in 's vijands rug. (Groote waarde moet worden gehecht aan het mobiel en krachtig optreden van goed aangevoerde kleine afdeelingen tegen 's vijands rug, flanken en verbindingen. Vooral deze laatste zijn in ons waterrijk land met zijne ontelbare bruggen en brugjes zeer gevoelig. Nu weet ik wel, dat de tegenstander repressailles zal nemen, doch dit mag een krachtige natie, die haar onafhankelijkheid liefheeft, niet weerhouden, om het krachtige wapen van den guerilla te hanteeren. Niet alleen moet de tegenstander daardoor veel troepen bestemmen voor de beveiliging van zijn etappenplaatsen, konvooien, aanvoerwegen enz., hetgeen hem verzwakt op het beslissende punt, doch bovendien zal in een echt nationalen krijg daardoor de bevolking worden aangespoord om zoo actief mogelijk deel te nemen aan de verdediging van den vaderlandschen bodem.)

Het laat zich aanzien, dat wij bij ernstige politieke ontwikkelingen tusschen de ons omringende groote mogendheden bij eene eventueele handhaving van onze neutraliteit niet van den aanvang af zullen weten, welke van de partijen die zal willen schenden. In een dergelijk geval kan dan wellicht nog niet dadelijk worden bepaald, waar ons veldleger zal geconcentreerd worden. Ook is het denkbaar, dat gedurende den oorlog afdeelingen van het eene deel van het

land naar het andere moeten vervoerd worden, of dat plotseling, b.v. bij het afslaan van een landing, troepen moeten worden verplaatst met groote snelheid.

In al deze gevallen kan het veilig gebruik van een of meer spoorlijnen van het grootste belang zijn. Een plotseling op het critieke oogenblik geworpen bom, de vernieling van een brugje kan dan voor ons van onberekenbare schade zijn.

Het afdoende *dekken* van spoorwegen tegen *sterke afdeelingen* komt hierbij niet in aanmerking, omdat de aanwezigheid daarvan het spoorwegverkeer van zelf uitsluit. Wel echter is eene scherpe bewaking van *zeer enkele* lijnen en het dekken van de kunstwerken tegen de handelingen van kwaadwilligen en van patrouilles uitvoerbaar te achten. Door hiervoor L. S. te bezigen kan de mobiele macht geheel aan de operatiën deelnemen. Is men voornemens, het leger in den aanvang eene bepaalde afwachtingsopstelling te doen innemen, dan moet daarbij reeds in vreedetijd worden uitgemaakt, welke spoorwegen voor bewaking in aanmerking moeten komen en hoe zulks zal geschieden. Deze gewichtige gelegenheid wordt zoo licht vergeten of onvoldoende geregeld in eene spanningsperiode als de eerste mobilisatiedagen zullen zijn.

Ik behoef wel niet uit te wijden over de beteekenis van de verbinding met het hart des lands voor een opereerend leger, over het uitnemend belang, dat gelegen is, in een regelmatig toevvoer en afvoer, in een ongestoorden etappendienst. Wel is waar wordt die dienst in ons land, met zijn geringe uitgestrektheid, zijn rijkdom aan spoor- en waterwegen vergemakkelijkt, doch wij moeten wel bedenken, dat met name de spoorwegen uiterst kwetsbaar zijn, en dat wij waarschijnlijk zullen te doen krijgen met tegenstanders die over veel meer ruitery beschikken dan wij, zoodat zij zich allicht de weelde kunnen veroorloven, vliegende colonnes op onze verbindingen te dirigeeren, Voegt men hieraan nog toe, dat ons treinwezen geheel berekend is op een ongestoorde gemeenschap met de stapelplaatsen, dan springt ook voor ons de noodzakelijkheid in het oog, de etappenlijn goed te beveiligen. Etappenplaatsen, magazijnen, vliegstations,

tal van transporten en een spoorweg zullen dus moeten worden beveiligd, en hoe meer men daarbij gebruik kan maken van den L. S., des te beter.

Intusschen heeft de bij oefeningen opgedane ervaring geleerd, hoe bijzonder moeilijk de dekking van konvooien is, en welke hooge eischen die handeling stelt aan de aanvoering en aan den troep. Daarom verdient het aanbeveling, althans in het begin van den oorlog, zoowel L. W. als L. S. bij de etappen-troepen in te deelen en aan laatstgenoemden slechts de stilstaande beveiliging op te dragen. L. S.-plichtigen van de cavalerie en vesting-artillerie zouden voor dezen dienst goed zijn te gebruiken bij gebrek aan infanterie; die van de bereden artillerie zijn de aangewezen treinsoldaten, die van de genie zijn beschikbaar voor het versterken van oorden, het herstellen van vernielingen, enz.

Behalve de reeds omschreven algemeene taak zouden voor zooveel noodig de volgende opdrachten aan de locale afdeelingen kunnen gegeven worden:

Friesland: Bezetten van de stelling van Stavoren en bezetten van Harlingen.

Groningen: Bezetten van Delfzijl.

Drenthe: Bezetten van de stelling van Mastenbroek.

Overijssel: idem.

Gelderland: Bewaking van IJsselbruggen, te zamen met de L. W.

Bewaken van spoorwegen, die voor concentratie-vervoer in aanmerking komen.

Etappendienst.

Limburg: Bezetten Maasbruggen, te zamen met de L. W.

Noordbrabant: Bezetten van opnamestellingen nabij de Maas en bij Woensdrecht.

Etappendienst.

Zeeland: Bezetten van opnamestellingen op Walcheren en Zuidbeveland.

N.- en Z. Holland en Utrecht: Hulp bij de kustbewaking, bewaken van spoorwegen van belang bij het afslaan van landingen en bij concentratievervoer. Beveiliging van stapelplaatsen.

Afdeelingen, die momenteel geen taak hebben, moeten grondig oefenen, om zoo spoedig doenlijk voor den dienst te velde geschikt te worden gemaakt.

Organisatie.

Het is duidelijk, Mijne Heeren, dat, indien men in de toekomst de zoeven geschetste richting uit wil, men niet meer zal kunnen volstaan met het opleggen van wapens, kleeding en uitrusting in magazijnen, die uit den aard der zaak in het hart van het land liggen. Wil men tot locale organisatie overgaan, dan moeten de navolgende consequenties aanvaard worden.

1e. De L. S.-infanterie behoudt gedurende haar geheelen diensttijd de oorlogsuitrusting, die zij, landweerplichtig zijnde, bezat.

2e. Jaarlijks wordt inspectie daarover gehouden, van welke gelegenheid tevens gebruik wordt gemaakt om eene oefening te houden.

3e. Deze oefening duurt 1 dag voor hen, die in de laatste twaalf maanden op minstens 6 verschillende dagen eene schietoefening gehouden hebben onder toezicht van door den Minister van Oorlog aan te wijzen personeel; voor de overigen wordt de duur der eerstbedoelde oefening met ten hoogste twee dagen verlengd.

4e. De jongste 3 à 4 L. S.-lichtingen infanterie worden te gelijk met de militie en landweer opgeroepen en komen op bij het depot van hun vroeger regiment.

5e. Uit de overige L. S.-plichtigen der infanterie wordt bij mobilisatie onmiddellijk per L. W.-district een L. S.-bataljon gevormd.

6e. De voorraad geweren en karabijnen M. 95 en bijbehoorende munitie moet geleidelijk zoodanig worden uitgebreid, dat daarmee kunnen worden bewapend: het leger, de L. W., alsmede de L. S.-infanterie. De totaal voorraad geweren + karabijnen ware daartoe voorloopig te brengen op rond 250.000 stuks.

7e. Landstormbataljons, niet aangewezen voor speciale opdrachten, staan onder de territoriale bevelhebbers.

8ste. L. S.-plichtigen van de bereiden wapens behouden tot hun 36e jaar hunne kleeding. Zij hebben reeds in vreedstijd vastgestelde functiën bij het treinwezen of bij den etappen-dienst, en komen bij mobilisatie gelijk met of kort na de militie en landweer op.

9de. Van de overige wapens behoeven alleen die L. S.-plichtigen uniformen in bezit te hebben, welke bestemd zijn voor de depots.

Het tweede gedeelte mijner voordracht heeft ten doel, eenige beschouwingen te leveren nopens de richting waarin de verdere ontwikkeling van onze weermacht behoort te geschieden.

De voorstellen, die ik daarbij zal doen, staan slechts ten deele in rechtstreeksch verband met het eerste gedeelte.

Voorstellen.

1. Aangezien door de aanwezigheid van den L. S. de administratie-troepen in tijd van oorlog grootendeels overbodig zijn, moeten deze voor zooveel mogelijk ook uit de vredesorganisatie verdwijnen. De functiën, die zij thans in vreedstijd vervullen, waren op te dragen aan miliciens, die tegen eene premie gedurende ongeveer vier à zes maanden vrijwillig blijven nadienen (de tijd doorgebracht bij het blijvend gedeelte hieronder niet begrepen).

Bij de instelling van de administratie-troepen stond het loffelijk streven op den voorgrond, alle tot strijders op te leiden manschappen zoo goed mogelijk te kunnen oefenen, doordat zij niet meer worden gebezigd voor diensten van huishoudelijken aard. Had men geen L. S. in het leven geroepen, dan zouden die werkers ook in oorlogstijd zeer veel noodzakelijke arbeidsfunctiën kunnen vervullen, waarvoor anders geoeffenden bestemd moesten worden. In dat geval zouden dus de administratie-troepen zeer zeker logisch in de vredesorganisatie passen. Heeft men echter wél een gewapenden en een ongewapenden L. S., dan staat de zaak

geheel anders, omdat men dan alle oorlogsfunctiën, door die militaire werkers te vervullen, kan opdragen aan den L. S.

Zonder aanspraak te maken op volledigheid, laat ik hier eene opsomming volgen van die oorlogsfunctiën, met vermelding, hoe daarin ware te voorzien.

Functiën.	Op te dragen aan :
Onbereden treinsoldaten.	L. S., afkomstig van bereden wapens.
Keuken- en verplegingspersoneel.	L. S., vroeger als vrijwillig nadienenden in die functiën werkzaam geweest.
Officiers-oppassers bij onbereden wapens.	Combattanten, die in hun vrijen tijd die zeer kleine diensten vervullen, evenals zulks tot heden het geval was.
Bakkers, slaggers, magazijns-personeel, werklieden.	Ongewapende L. S. als regel, bij het veldleger gewapende L. S.
Personeel in depots, magazijnen der artillerie, genie, enz. in liniën en stellingen.	Gewapende L. S.

Waar men dus zeer voldoende op andere wijze dan door administratietroepen in al deze betrekkingen kan voorzien, daar moet met grooten nadruk worden betoogd, dat het instituut der administratietroepen de sterkte van onze weermacht aan *ge oefenden*, die men had onder de militiewet 1901, heeft *verzwakt* met $11 \times 1500 = 16.500$ man, stel, met inbegrip van het verloop, 15.000 man, bij leger en landweer. De nieuwe legerwetten hebben ons dus, door de administratietroepen in het leven te roepen, wat het *getal ge oefenden* aangaat, belangrijk achteruitgebracht.

Waar dit — uit een ethisch oogpunt toch zoo weinig sympathieke instituut — ook de wrijfpaal werd van de oppositie in de volksvertegenwoordiging, daar zou ik in overweging willen geven, om, evenals onder Minister Sabron

geschiedde, doch toen voor de vervanging van het blijvend gedeelte, een premiestelsel in het leven te roepen, ten einde te verkrijgen dat dienstplichtigen van de voor- en najaarsploeg zich verbinden om ongeveer 4 (voor enkelen 6) maanden vrijwillig te blijven nadienen. De dienst der administratietroepen zou dan kunnen worden waargenomen;

bij de infanterie :

van October tot half Juni eerst door het blijvend gedeelte en vervolgens door miliciens van het blijvend gedeelte die vrijwillig blijven nadienen; van half Juni tot October door vrijwillig nadienenden van de October-ploeg;

bij de vesting-artillerie :

van half November tot half Juni eerst door het blijvend gedeelte en vervolgens door vrijwillig nadienenden van dat gedeelte,

van half Juni tot half November door vrijwillig nadienenden van de October-ploeg.

Stelt men de premie op $\pm f 75$ behalve de soldij, dan zou men voor 1000 man van de voorjaarsploeg en evenveel van de najaarsploeg aan premien hebben te betalen $2000 \times 75 = f 150.000$ per jaar, zeker geen te hoog bedrag voor eene vermeerdering van de oorlogssterkte van militie en landweer met 15000 strijders. (Kosten voor hun onderhoud waren te bestrijden uit de gelden, die thans voor het langer dan $8\frac{1}{2}$ maand dienen der administratietroepen moeten worden uitgegeven.)

Indien men te kort komt aan zich vrijwillig aanmeldenden, zou men losse werklieden ter vervanging in dienst kunnen nemen, behoudens voor het keukenpersoneel, waarvoor bij voorkeur militairen worden aangewezen met het oog op de bij mobilisatie benoodigde koks.

Aangezien echter het ongestoord verloop der oefeningen voorop moet staan, zouden in geval van nood, voor aanvulling van het ontbrekend aantal, miliciens tot de administratietroepen kunnen worden toegelaten.

2. De landweer is een ongewenschte schakel tusschen leger en landstorm, die ons legerstelsel noodeloos ingewikkeld maakt.

De richting waarin zich in ons land de denkbeelden betreffende het gebruik van de landweer hebben ontwikkeld, is oorzaak, dat eene afzonderlijke landweer geen reden van bestaan meer heeft. Onder opheffing van de landweer, behoort de militiedienst met evenveel jaren te worden verlengd als de duur van den dienst bij de L. W. bedraagt.

Ik behoef er in dezen kring van trouwe lezers van het Recueil Militair wel niet op te wijzen, dat de aanwezigheid van de Landweer, mede oorzaak was, dat dat schoone boekwerk in den laatsten tijd een eerbiedwaardigen omvang heeft aangenomen, en dat de administratieve rompslomp, ter uitvoering van al die voorschriften in het leven geroepen, aan de fabrikanten van papier, pennen en inkt zeer ten goede is gekomen.

Daarbij komt, dat de gevechtswaarde van de landweer-afdeelingen, welke encadreering belangrijk achterstaat bij die van de legerafdeelingen, niet te hoog moet worden aangeslagen. De eenige reden voor het behoud eener landweer zoude zijn, indien men haar beschouwt als eene leger-reserve in tweede linie, waaraan minder hooge eischen moeten worden gesteld dan aan het leger, dat den eersten stoot heeft toe te brengen of op te vangen.

Gaat men echter na, welk gebruik ons legerbestuur van de L. W. denkt te maken, dan ontdekt men weldra, dat het allerminst in het voornemen ligt, de L. W. op den achtergrond te houden. Tot voor korten tijd omvatte de taak der landweer uitsluitend de territoriale verdediging, waaraan het optreden aan de grenzen annex was, en het naast en in vereeniging met troepen van het leger bezetten van liniën en stellingen. Allen diensten dus in de eerste linie!

De jongste reorganisatie wischte het nog overblijvende verschil tusschen het gebruik van leger en landweer op de meest radicale wijze uit, door in de oorlogsorganisatie van elke brigade infanterie een landweer-bataljon op te nemen. Vele officieren vragen zich dan ook af: Waarom dan toch eigenlijk eene afzonderlijke landweer?

Ik hoop vooral, niet de meening te hebben gevestigd, dat ik den geschetsten ontwikkelingsgang afkeur. Reeds in het

eerste gedeelte mijner voordracht toch wees ik er op, dat het voor ons klein land juist van zoo groot gewicht is, dat alle krachten, *die gereed zijn* voor den strijd, terstond worden gebruikt, en dat de depots alleen hen mogen opnemen, die nog eenige herhalings- (of eerste-) oefening noodig hebben. Wat ik echter wel zou wenschen is, dat men dan ook de consequenties van dat gebruik in haar vollen omvang aanvaardt, en de landweer voortaan militie noemt.

Is het niet zonderling, dat men een dienstplichtige, die men gedurende elf jaren voor hetzelfde doel wenscht te gebruiken, zonder de minste aanleiding, alleen omdat het 1 Augustus is geworden in zijn zesde dienstjaar, uit het leger ontslaat, inlijft bij de landweer, alle commandeerende officieren en landweerdistricts-commandanten, alle burgemeesters in den lande in het geweer roept, om stapels papier vol te schrijven, ten einde te zorgen, dat de man overeenkomstig de voorschriften wordt overgegeven, dat hij wordt afgevoerd uit het register der verlofgangers der militie, om te worden ingeschreven in het ten gemeentehuize in dezelfde kast en op dezelfde plank liggende verlofgangersregister van de landweer, dat hij afgevoerd wordt uit het administratieboek, uit het legerstamboek en uit het dubbel daarvan op het D. v. O., dat zijn naam opnieuw vereeuwigd wordt, thans in het landweerstamboek en in het dubbel daarvan; dat zich ten slotte jaarlijks duizenden manschappen moeten aanmelden om het militie-zakboekje, welks inhoud hun gaandeweg in vleesch en bloed is doorgedrongen, in te wisselen voor een nieuw exemplaar voor de landweer, in omvang niet onderdoende voor het andere, doch met eene voor 's mans eenvoudige hersenen verbijsterende reeks van nieuwe voorschriften en bepalingen, en waarbij hem een nieuw stamboeknummer, nieuwe bataljons- en compagniesnummers, nieuwe letters en cijfers voor zijn uniformkraag, nieuwe bons voor vervoer, een nieuwe plaats en uur van aanmelding gratis worden aangeboden.

En toch moet hij zich op den eersten mobilisatiedag wellicht op gaan stellen naast de legercompagnie waarbij hij vroeger diende. Het eenige wat veranderd is, is het innerlijke

gehalte van den troep, en dat is er bij die gedaantewisseling niet op vooruitgegaan. Met grooten aandrang zou ik U dan ook de vraag in overweging willen geven, of het niet gewenscht zou zijn, den man tot den dag, waarop hij L. S. plichtig wordt, milicien te doen blijven? Ik voor mij zou daar uitsluitend voordeel in zien. Met deze wijziging zou vooral eene oordeelkundiger verdeling van het kader gepaard kunnen gaan. Het spreekt van zelf, dat hier buiten debat moet blijven, dat de landweer wèl, de militie thans nog niet is glocaliseerd, dat de landweer bij mobilisatie geheel los is van garnizoenen, de militie niet. U zult mij moeten toegeven, dat er geen enkele reden is, waarom de snelheid van mobiliseeren bij de militie niet even hoog zou kunnen worden opgevoerd als bij de landweer. Dit is uitsluitend een kwestie van aanpakken.

Hoe lang zou dan de totale dienst bij de militie moeten duren?

Het antwoord zal ik voorloopig door eene omschrijving geven in plaats van door een cijfer, het luidt: Die diensttijd moet zóó lang duren, dat men uit die militie niet alleen de bataljons kan putten, die men voor oorlogstijd noodig acht, maar bovendien allen die men *in den aanvang* van den oorlog in de depots wil plaatsen.

In het eerste gedeelte mijner voordracht heb ik gewezen op het groote belang van den L. S., omdat men daarmee onze thans ledige depots kan vullen. Dit is natuurlijk een noodmaatregel, en het is veel logischer, dat men den man eerst plaatst bij den L. S., als men hem niet meer *terstond* behoeft voor de militie-depots, zoodat dus in mijn gedachten-gang de *oudste* miliciens geen hooger graad van geoefendheid hebben als thans de jongste landstormlichtingen, zij hebben alleen een anderen naam. De jongere militie-lichtingen zijn dan bestemd om in de eerste plaats de veldbataljons te vormen, de oudere vormen bij voorkeur de bezettings- en de territoriale bataljons, en slechts voor zooveel noodig de veld-bataljons, de oudsten de depots.

3. In verband met de in de volksvertegenwoordiging gevallen beslissing nopens de hoofdlijnen van de organisatie der infan-

terie, moet deze zoodanig tot ontwikkeling worden gebracht, dat wij in de toekomst, bij afschaffing van de landweer, een verdubbelstelsel krijgen, niet door inkrimping van het aantal vredeseenheden, doch door uitbreiding van het aantal oorlogseenheden met 24 bataljons, zoodat elke compagnie (elk bataljon) bij mobilisatie eene tweede compagnie (een tweede bataljon) vormt, en wij totaal 144 oorlogsbataljons krijgen ¹⁾.

Het organisatie-vraagstuk van de infanterie is op dit oogenblik van zóó groot belang, dat ik meende het in Uw kring ter sprake te moeten brengen. Waar de vorige Regeering onze tegenwoordige organisatie heeft ingevoerd, en deze niet de instemming had van den huidige Minister van Oorlog, meen ik, dat het geheel op den weg van onze Vereeniging ligt. deze belangrijke aangelegenheid te bespreken, vóórdát op het Binnenhof beslissende woorden zijn gevallen. Daardoor werken wij in opbouwenden zin en met de meeste kans op practisch resultaat.

Een van de groote bezwaren van den toenmaligen oud-Kolonel BOSBOOM tegen de organisatie-COLIJN was, dat daarbij voor de toekomst geen voldoende werkkring was weggelegd voor de verlofs-kapiteins en -majoors.

Voor ons is het dus zaak, maatregelen te beramen, opdat die werkkring beschikbaar zal zijn, zoodra geschikt personeel aanwezig is, om de kapiteinsfunctie van den beroepscollega over te nemen. Gedurende het eerste tiental jaren kan uit den aard der zaak alleen sprake zijn van dienstplichtige kapiteins, eerst daarna, *als het inmiddels is gelukt, alleszins bruikbare majoors te vormen*, van dienstplichtige hoofdofficieren.

Zooals ik reeds opmerkte zullen wij in de eerste jarenreeks een zeer groot tekort hebben aan officieren, vooral voor de depots. Het personeel, dat hier instructie geeft, moet zooveel mogelijk uit het beroeps- of oud-beroepspersoneel betrokken worden. De volgende regeling moge daarvoor overwogen

¹⁾ Wil men de L. W. behouden, dan zou het aantal L. W.-bataljons op 72 moeten worden gebracht, zoodat elk legerbataljon het personeel heeft te leveren voor een landweerbataljon, elke legercompagnie voor eene landweercompagnie.

worden. Naarmate wij dienstplichtigen in den kapiteinsrang krijgen, nemen deze gedurende den geheelen tijd, dat zij onder de wapenen zijn voor troependienst (\pm 3 weken om het andere jaar) het bevel over eene compagnie op zich. Bij mobilisatie treden zij op als commandant van die compagnie of van de daaruit te vormen tweede compagnie (c. q. landweer-compagnie). Overcompleet beroepspersoneel gaat naar de depots.

Neemt men nu aan, dat de depots op 30000 man worden gebracht, dan vinden daarin 80 bataljons-commandanten en 120 beroepskapiteins zeer belangrijk werk, zoodat ook zonder inkrimping van beroeps-personeel thans reeds \pm 150 verlofskapiteins zouden kunnen geplaatst worden, afgescheiden nog van het feit, dat nog tal van kapiteinsplaatsen bij de L. W. open zijn.

Heeft men eenmaal zooveel verlofs-hoofdofficieren, dat ook voor hen een werkring geschapen moet worden, dan vindt men dezen van zelf bij de uitbreiding van het aantal oorlogsbataljons.

Het is U bekend, dat zowel Minister COLIJN als Minister BOSBOOM beiden uitbreiding wenschten van het aantal L. W.-bataljons tot 72, zoodat zij totaal willen hebben 144 bataljons, een aantal dat overeenkomt met hetgeen bereikt wordt in het door mij voorgedragen verdubbelstelsel bij een vredesleger van 72 bataljons.

Gaat men hiertoe over, dan wordt het arbeidsveld, voor verlofs-personeel van hooger rang zoodanig uitgebreid, dat wij allicht 1935 schrijven voordat alle plaatsen bezet zijn. Daarna vraagt de L. S. opnieuw kapiteins en hoofdofficieren. Mij wil het dan ook voorkomen, dat gelegenheid is voor samenwerking van beide partijen, zonder den grondslag der bestaande organisatie aan te tasten. Met de legeruitbreiding behoeven wij niet te wachten totdat die verlofs-hoofdofficieren er allen zijn; naarmate het aantal verlofs-luitenants, dus het totaal aantal officieren zich uitbreidt, kan ook de legeruitbreiding geleidelijk plaats hebben. Bij mobilisatie kunnen dan, bij ontstentenis van hoofdofficieren, beroeps-kapiteins de nieuwe bataljons aanvoeren.

Thans over de mannetjes, om die 144 bataljons op oorlogsterkte te brengen. In de eerste plaats krijgt men door de opheffing van de administratie-troepen eene versterking van 15000 man. Laat men voorts de infanterie op haar 34e in plaats van op haar 31e jaar naar den L. S. overgaan, dan zal men, indien de militiewet 1912 geheel is doorgewerkt, waarschijnlijk voldoende personeel hebben voor 144 bataljons en voor de depots.

Ten slotte een enkel woord over de organisatie van die 144 bataljons en over het aantal oefeneenheden per bataljon.

De 24 bataljons, die wij méér zouden moeten vormen, *kunnen* worden bestemd ter versterking van het veldleger, van de bezettingstroepen, dan wel van de troepen voor territoriale verdediging. Zij behooren echter geheel ten bate van het veldleger te komen. De voorloopige bezetting van de stellingen en de troepen voor territoriale verdediging mogen niet sterker zijn dan strikt noodig, omdat zij slechts zeer eenzijdig te gebruiken zijn. Wordt eene stelling aangevallen of brengt de strategische toestand mede, dat in een territoriaal gebied meer troepen moeten worden gebracht, dan kan men van het veldleger detacheren. Hoofdzak is echter, dat de mobiele macht zoo sterk mogelijk wordt gemaakt, omdat zij voor *alle* doeleinden gebruikt kan worden.

Dat *onze bereden artillerie veel te zwak is en dringend versterking behoeft*, lijdt geen twijfel; maar wij zouden bepaald verkeerd handelen, indien wij, *omdat* onze artillerie zoo zwak is, bedankten voor eene versterking met 24000 geweren, indien deze met betrekkelijk weinig kosten te verkrijgen is. Stelt men een troepencommandant voor de keuze, eene zware opdracht te vervullen met 18000 geweren en 36 vuurmonden dan wel met 24000 geweren en 36 vuurmonden, hij zal zijne keuze spoedig hebben gedaan.

Persoonlijk zou ik de voorkeur geven aan eene indeeling van het veldleger in 6 divisien, waarbij de infanterie 4 regimenten à 4, voorloopig 3, bataljons zou tellen. Daardoor krijgt men strategische eenheden, die soupel zijn, en men heeft meer keuze om de strijdkrachten naar wensch te groepeeren,

zonder de verbanden te verbreken. Intusschen zou ook onze bestaande infanterie-brigade zeer gebaat zijn, indien ieder regiment vier bataljons telde in plaats van drie. Die voordeelen wegen zoo zwaar, dat zij zelfs de versterking van onze toch reeds sterke divisie met eenige bataljons zouden wettigen.

Wat toch zal als regel het geval zijn? Als eene brigade in actie komt en de toestand medebrengt, dat de beide regimenten worden ingezet, geeft de brigade-commandant aan ieder der regiments-commandanten eene opdracht, doch houdt als brigade-reserve een bataljon van elk regiment achter. De regiments-commandant gaat met zijn gemutileerd regiment van twee bataljons zijne taak vervullen, geeft aan zijne twee bataljons-commandanten de voor hen bestemde opdrachten, doch houdt van elk bataljon eene compagnie als regimentsreserve te zijner beschikking. Kortom, nog voor dat een enkel schot is gelost, zijn alle regiments- en bataljonsverbanden verbroken. Het wijl mij dan ook voorkomen, dat men bij den opzet van de organisatie der brigade den blik op de toekomst heeft gericht en een breed raam heeft willen vormen, dat niet behoeft te worden vernieuwd bij uitbreiding van het aantal bataljons. Immers de organisatie van de brigade gaat er belangrijk op vooruit, als elk regiment 4 bataljons telt, omdat dan de nadeelen van de tweedeeling aanzienlijk verminderen. Bij de geschetste handelwijze toch, zou de brigade-commandant 2 bataljons in eigen hand kunnen houden, terwijl toch de regiments-commandanten met 3 bataljons, de bataljons-commandanten met ongeschonden bataljons aan den arbeid kunnen gaan.

Het aantal compagnieën, dat jaarlijks miliciens ter opleiding ontvangt, moet naar mijne meening zoo groot mogelijk zijn. Indien men zekerheid kan verschaffen, dat de compagnie bij de oefeningen *minstens* 50 man telt, kan men daarmede alle mogelijke oefeningen houden in sectieverband, evengoed als met 100 man. Heeft men eene tegenpartij noodig, men spreekt af met een collega. Wil men daarentegen oefeningen in compagnieverband houden, dan is een compagnie van 100

man daartoe even ongeschikt als die van 50. Hier toch komt het er vooral op aan, de sectie-commandanten te oefenen en de manschappen een beeld te geven van het gevecht. Wil men dit goed doen, dan mag de sectie niet noemenswaard minder zijn dan 50 man, omdat anders een zeer abnormale toestand intreedt voor wat betreft de dichtheid der vuurlinie of de frontbreedte.

Het groote nadeel van sterke recruten-compagnieën is, dat daardoor wordt losgelaten, wat tot heden nog de kracht was van onzen korten oefentijd, n.l. de waarborg van een goed verzorgde detailopleiding. Het moge voor den compagnies-commandant een gevoel van weelde wekken, een lichting van 130 man te ontvangen, het resultaat van zijn werk zal geringer worden. De compagnies-commandant wordt een verkapt bataljons-commandant, hij kan niet meer zijne volle aandacht wijden aan het enkele individu, en dat juist acht ik een hoofdeisch.

Zijne werkzaamheden van huishoudelijken en administratieven aard, men vergete het niet, zullen belangrijk vermeerderen; het aantal „zaken,” rapporten, verzoeken, enz. dat hem dagelijks aan de schrijftafel bindt, wordt veel grooter; hij wordt, meer dan gewenscht is, onttrokken aan zijn hoofdtaak, de opleiding.

Ook moet niet worden over het hoofd gezien, dat, al voert men dadelijk binnen het bataljon het verdubbelstelsel in, door in vreedstijd twee compagnieën te supprimeeren, men toch in de eerste jarenreeks niet mag besluiten tot inkrimping van het aantal beroeps-compagnies-commandanten, omdat men anders het angstwekkend tekort nog gaat vergrooten.

Als men dus thans reeds het aantal compagnieën, dat recruten opleidt, inkrimpt tot 2 per bataljon, zal de brigade gedurende minstens 10 jaren 12 compagnies-commandanten zonder troep moeten onderhouden

Ik zou dan ook willen aanraden, maak het aantal oefeneenheden zoo groot als het beschikbare kader toelaat. De bataljons-adjudanten, regiments-adjudanten en de luitenant van den brigadestaf moeten in den drukken tijd aan de recruten opleiding deelnemen. De bataljonscommandant kan

in dien tijd zijn adjudant best missen, evengoed als voorheen in den tijd toen de viermaanders nog door den luitenant-adjudant opgeleid werden. Van de kapiteins die geen manschappen hebben, dus volgens de bestaande regeling 3 per regiment, doet één tijdelijk dienst als regiments-adjudant, de beide andere verrichten speciale diensten. De luitenant bij den brigadestaf lijkt mij in vredestijd gedurende den tijd der compagnies-opleiding geheel overbodig.

De voorstanders van sterke recruten-compagnieën doen het wel eens voorkomen, alsof daardoor het tekort aan kader bij de oefeningen grootendeels zou zijn opgeheven, en bepleiten ook op dien grond het vereenigen van de voor een bataljon bestemde dienstplichtigen bij slechts twee compagnieën. Ware deze manipulatie voldoende om het *tegenwoordige bijzonder nijpende tekort* aan instructiegevend personeel op te heffen, dan zoude op dien grond zeker moeten worden overwogen, of de hierdoor verkregen voordeelen opwegen tegen de groote nadeelen, verbonden aan de te groote sterkte. M. i. wordt door die inkrimping echter geen winst van beteekenis verkregen. Het administratief kader moet buiten beschouwing blijven. Zelfs als men in vredestijd slechts 2 compagnieën heeft, dan moeten toch m. i. de administraties van de oorlogs-compagnieën gesplitst blijven in vredestijd, wil men in elke compagnie bij mobilisatie geroutineerd personeel hebben. Wat de luitenants (of het hen vervangende kader) aangaat, staat het voor mij onomstootelijk vast, dat, als men ook al bij de opleiding van 70 man met één luitenant bij de oefeningen kan volstaan, men bij eene sterkte van over de honderd man zeker steeds twee officieren moet indeelen, wil men hen althans aansprakelijk stellen voor het resultaat. Het aantal onderofficiersklassen moet natuurlijk evenredig zijn met het aantal te oefenen manschappen, dus ook hier geen bezuiniging van beteekenis. Stelt men een *grondig* onderzoek in naar den invloed, welke zou worden uitgeoefend op den kadernood, bij indeeling van de miliciens bij twee in plaats van bij drie compagnieën, dan zal naar mijne meening overtuigend blijken, dat deze uiterst gering is, zoodat het niet aangaat op grond daarvan

sterke oefencompagnieën te vormen. *Welk stelsel men ook kieze, de oplossing van den kadernood moet gezocht worden in vermeerdering van het aantal onderofficieren.* Daardoor doen wij trouwens niet anders dan inzien, dat voor de oefening van de 16000 man van de nieuwe militiewet meer onderwijzend personeel noodig is dan voor de 12000 man der vroegere wet. Tekort aan onderofficieren is een ramp voor de opleiding der infanterie.

Ik wil echter ook het geval onder de oogen zien, dat men er op staat, de manschappen bij slechts 2 compagnieën op te leiden. Ook in dat geval moet toch streng worden vastgehouden aan het mooie beginsel van de tegenwoordige organisatie, dat ieder kapitein zijn eigen compagnie opleidt, dus dat hij om het andere jaar manschappen krijgt. Aangezien men nu echter per brigade 12 kapiteins zonder troep heeft, treedt nog in veel hogere mate de wenschelijkheid aan den dag, dat zij alle adjudants- en andere speciale diensten vervullen, om alle luitenants vrij te maken voor de opleiding. Want, ik herhaal het, als de compagnieën een groote sterkte krijgen, moet ook bij elke oefening het aantal officieren verdubbeld worden, wil de detail-opleiding niet geheel te loor gaan.

Mijne Heeren, ik zal Uwe aandacht niet langer op de proef stellen. Al moge ik in mijn betoog ook het licht hebben doen vallen op enkele zwakke punten in ons militaire huishouden, in de hoop dat versterking daarvan het gevolg moge zijn, gretig neem ik de gelegenheid waar, om met groote dankbaarheid te erkennen, dat wij in den laatsten tijd op het gebied der defensie met zevenmijlslarzen voorwaarts zijn gegaan. „Weerbaar Nederland” tot voor korten tijd een ijdele klank, een droombeeld, schijnt werkelijkheid te worden. Dat die metamorphose inderdaad plaats heeft, dat een krachtig vertrouwen in de toekomst zich hoe langer hoe meer baan breekt, weinigen die dit nog ontkennen!

Intusschen moeten wij niet denken dat wij er zijn, nu de wetgever van zijn kant veel heeft bijgedragen om de lands-

verdediging op hechter grondslag te brengen. Vóór alles is het thans noodig in het geheele instituut onzer weermacht de merkbaar groeiende innerlijke kracht zoo hoog mogelijk op te voeren. Behalve een krachtige volksopvoeding in nationaal zin, is hiertoe in de eerste plaats noodig *grootte toewijding en samenwerking van allen*.

Indien de belangen onzer weermacht uitsluitend in de handen zouden liggen van ons beroeps-officieren, dan kan zij niet tot vollen bloei komen. Indien men uitsluitend heil verwacht van de verlofs-officieren, komt men er evenmin. Richten wij de weermacht zoodanig in, dat zij alleen bij de burgerbevolking populariteit kan wekken, wij blijven eveneens ver van het ideaal verwijderd.

Daarom is het zoo dringend noodig, dat alle categorieën de handen ineen slaan, om in eendrachtig samenstreven de landsverdediging zóó degelijk en populair te maken, dat ook ons volk met trots op zijne landsverdedigers zal gaan wijzen. Ik ben er vast van overtuigd, dat als wij allen ons geheel geven aan onze zoo verheven taak, als men alle *kleineerende* critiek in pers en volksvertegenwoordiging in opbouwende omzet, als men zelfs nooit meer spreekt van dat in den lateren tijd in de mode gekomen beruchte moeras, van die verschrikkelijke dufheid, die in het leger zou heerschen, enz., enz., dan zal spoedig blijken, dat van moeras, dufheid, malaise, of hoe die leelijke dingen ook heeten mogen, geen spoor meer te ontdekken is. Ik heb gezegd.

De VOORZITTER: Mijnheer LAMBOOY. Het applaus, dat U van de zijde der vergadering is ten deel gevallen, moet voor U al voldoende het bewijs zijn van de groote belangstelling, waarmede zij gevolgd heeft de beschouwingen over de ontwikkeling van den Landstorm en van onze weermacht en wat, naar uwe meening, nog zou behoeven te worden gedaan, om de weerkracht van dien Landstorm en ons Leger zooveel mogelijk te verhoogen.

U hebt daarbij gewezen op enkele leemten en ik geloof, dat de vergadering U dankbaar is, dat U ook daarop de aandacht hebt willen vestigen.

Wellicht zal — ik ben er haast zeker van — in de vergadering zich iemand bevinden, die U eene inlichting vragen of eene tegenwerping wil maken. Zoudt U daarop willen antwoorden?

De Heer LAMBOOY: Zeker mijnheer de Voorzitter.

De Heer SCHUURMAN: Mijnheer de Voorzitter. Ik wil slechts een kort woord spreken, maar kan niet nalaten op te merken, dat ik mij in het geheel niet kan vereenigen met de woorden van den Heer LAMBOOY, waarin deze opmerkt, dat we van de uitbreiding der infanterie niet moeten afzien, omdat daarmee niet gepaard kan gaan eene uitbreiding van de veld-artillerie. Want men zou op die manier het toch al zoo groote verschil in sterkte tusschen infanterie en veld-artillerie nog grooter maken. Daardoor zal de wanverhouding tusschen deze twee wapens in nog sterker mate dan thans aan den dag treden. En wordt niet getracht eerst de veld-artillerie op evenredig peil met de infanterie te brengen en haar daarna op dat peil te houden, dan zal zij onmogelijk den noodigen steun aan de infanterie kunnen verleenen op het moment, dat deze dien behoeft. Dan zal, al dadelijk na het eerste treffen, de infanterie moeten zeggen: „Kameraden, „waar zijt ge gebleven? Waarom hebt ge ons niet naar „behooren gesteund?” En het antwoord, ik kan het nu reeds geven, zal dan luiden:

„Dat komt niet omdat we Duitsche kanonnen hebben, het „was, niettegenstaande wij over Hollandsche projectielen be- „schikken, maar het is een gevolg daarvan, dat we in aantal „zoo zwak zijn, dat een juiste vervulling van onze taak reeds „van te voren was uitgesloten.”

De Voorzitter: Is er nog iemand die het woord verlangt? Niemand? Dan zou ik graag zelf eene vraag willen stellen, naar aanleiding van hetgeen U gezegd hebt, mijnheer LAMBOOY over de staten B en C in hoofdstuk VIII der Staatsbegrotingen, waarin telkens de sterkte van het leger op 1 Juli wordt vermeld. Waarom juist die datum is gekozen, is mij

onbekend, maar nu volgens de Militie-, de Landweer- en de Landstormwet de overgang der dienstplichtigen bij de Militie naar de Landweer, of wel hun ontslag, op 1 Augustus plaats heeft, en de dienstplicht bij de Landweer op 31 Juli eindigt, om daarna bij den Landstorm te worden voortgezet, wil het mij voorkomen, dat het oogenblik is gekomen om voor die sterktestaten den 1sten Augustus aan te nemen, zoodat wij kunnen weten, wat de werkelijke sterkte is van de Militie en de Landweer.

Kunt U daaromtrent iets mededeelen?

De Heer LAMBOOY. Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de quaestie door den Heer SCHUURMAN in het midden gebracht, vestig ik er in de eerste plaats de aandacht op, dat ik het organisatievraagstuk van de bereden artillerie geheel in het midden heb gelaten. In mijne voordracht heb ik er met nadruk op gewezen, de Heer SCHUURMAN zal dit in het gedrukte verslag gecursiveerd aantreffen, dat onze veld-artillerie *dringend* versterking behoeft. Zijn pleidooi om het zusterwapen te versterken, wordt dan ook door mij geheel onderschreven. Het zou mij zeer verheugen als de wanverhouding, welke thans tusschen infanterie en artillerie bestaat, zal zijn opgeheven op het moment dat, gelet op het kader-vraagstuk, met de uitbreiding van de infanterie een *aanvang* zal kunnen worden gemaakt. Ik heb echter alleen de vraag besproken: Moet ik van eene versterking van 24 bataljons, welke op gemakkelijke wijze en zonder veel kosten te verkrijgen is, afzien, *omdat* de artillerie zwak is?

Deze vraag nu beantwoord ik, ook na de beschouwingen van den heer SCHUURMAN, ontkennend. Stelt men mij voor de keuze: 24 bataljons meer dan wel 24 bataljons minder, beide met onveranderde sterkte aan artillerie, dan kies ik de sterkere infanterie.

Ten aanzien van de bij de Oorlogsbegroting gevoegde staten B en C heeft men waarschijnlijk verzuimd, rekening te houden met de veranderde tijdstippen van indeeling, zoodat de datum van 1 Juli, welke wellicht voorheen logisch was, zulks thans niet meer is. Bij het intreden van den

toestand, dat op 1 Augustus de geheele oudste lichte milite wordt afgevoerd, had men beter gedaan, een anderen datum te kiezen voor de sterktestaten B en C.

Wil men met deze staten een beeld geven van de oorlogsterkte, dan verdient het m. i., zooals door den Voorzitter reeds werd opgemerkt, aanbeveling, het tijdstip zoodanig te kiezen, dat de sterkte het kleinst is, zoodat een ieder kan zien over hoeveel man men, wat er ook gebeure, *zeker* kan beschikken. Men zou dan b.v. 15 Augustus kunnen kiezen.

Eene andere oplossing zou ook kunnen zijn, de sterkte aan te geven zooals die is op 1 Januari, omdat men dan de sterkte van de zes volle lichten kan overzien. Daarbij zou echter duidelijk moeten worden aangeteekend, dat de Octoberploeg van de jongste lichte eerst van af \pm Maart d.a.v. *geheel* geschikt is om mede uit te rukken, terwijl de laatst afgevoerde lichte reeds op 1 Augustus te voren de milite verliet.

De VOORZITTER: Als niemand meer het woord verlangt, rust op mij de aangename taak om U, Mijnheer LAMBOUY, den dank der vergadering over te brengen voor de wijze, waarop Gij het onderwerp van hedenavond hebt besproken.

Op verschillende zaken is door U de aandacht gevestigd en ik twijfel niet, of in den kring van ons, in de eerste plaats van de hier aanwezigen en later in den veel ruimeren van onze Vereeniging met haar bijna 2300 leden, zal Uw betoog met groote belangstelling worden nagegaan en eene aanleiding zijn om er de gedachten over te doen gaan. Ik hoop, dat het zal leiden tot gunstige resultaten.

In verband met het door U besprokene, veroorloof ik mij de vraag te stellen, of het niet eenigszins voorbarig is geweest de organisatie en de sterkte van het wapen der Infanterie op zoodanige wijze uit te breiden, dat daardoor zulk een groot gebrek aan officieren en kader is ontstaan. Ware het niet beter geweest, die uitbreiding geleidelijk te doen plaats hebben, zoodat tegelijkertijd in de encadreering van het benodigde kader had kunnen worden voorzien?

Als oud veld-artillerist schaar ik mij geheel bij de velen,
1918/14. II.

die zich bezwaard gevoelen door de onmacht van de Veld-Artillerie om de Infanterie naar behooren te ondersteunen.

De reeds sinds lang zoo noodzakelijke versterking van de Veld-Artillerie heeft tot nog toe steeds schipbreuk geleden op het bezwaar van de daaraan verbonden kosten. De daarvoor benoodigde gelden zijn nu weder ingepalmd door het wapen der Infanterie, waardoor de infanterie zelf heeft gemaakt, dat zij eene sterke artillerie op dit oogenblik moet missen. Vooral op militair gebied *kan* men niet te hard van stal loopen, maar *moet* men steeds bedenken, welke gevolgen aan eene nieuwe zaak verbonden zijn. Evenals indertijd de uitbreiding van onze drie regimenten Veld-Artillerie tot vier *zeer geleidelijk* over eenige jaren werd verdeeld, had m. i. dit zelfde *beginsel* moeten hebben voorgezeten bij de uitbreiding van het wapen der Infanterie.

Door de uitbreiding onzer Divisiën met 3 bataljons infanterie, zonder vermeerdering der artillerie, zijn zij nog zwakker geworden dan te voren aan gevechtskracht. Men bedenke daarbij, dat als eene Nederlandsche Divisie staat tegenover eene Duitsche, en weldra ook tegenover eene Belgische, zij in de minderheid is met 36 stukken snelvuurgeschut, ongetreurd nog het krombaan- en het zware geschut, waarover kan worden beschikt om het doel te bereiken, namelijk de vernietiging van onze troepen. Ik heb gemeend deze ernstige zaak te berde te mogen brengen bij deze bespreking.

Nu hedenavond besproken is een onderwerp, dat onze geheele weermacht omvat, veroorloof ik mij, als Voorzitter van eene Vereeniging, welke werkzaamheid ligt op het gebied van ons krijgswezen, in herinnering te brengen, dat in dit jaar 1913 herdacht is het herstel van onze onafhankelijkheid. Nog onlangs — het is heden juist een week geleden — heeft het Hare Majesteit de Koningin behaagd eene proclamatie uit te vaardigen, waarin Hoogstdezelve met dankbaarheid herinnert aan hetgeen in 1813 gedaan en gezegd is door een paar mannen, die in dien tijd den durf gehad hebben om zich aan het hoofd te stellen van het volk en in naam van Z.H. den Prins van Oranje de regeering op zich te nemen. H.M. heeft tevens doen uitkomen, hoe in de 100 jaren daarna

Nederland zich heeft kunnen ontwikkelen op elk gebied en daarbij den wensch geuit, dat de eendracht van alle Nederlanders „zonder onderscheid van rang of staat of van Godsdienstige gezindheid” ook in de toekomst moge zijn de hechte grondslag der nationale onafhankelijkheid, daaraan toevoegende: „Met het Nederlandsche Volk hoop ik samen te werken tot geluk van het Vaderland.”

Mijne Heeren! Wij hebben het eeuwfeest mede gemaakt en daarbij dankbaar herdacht, dat wij dit hebben kunnen doen. Toch vermeen ik, dat het niet ondienstig is in herinnering te brengen, dat, toen op 21 November 1813 de Vereenigde Nederlanden hun nationaal bestaan hernamen en op 2 December d. a. v. Z. H. Willem Frederik, Prins van Oranje, als Souvereine Vorst het bewind aanvaardde, wij nog niet vrij waren van de Fransche overheersching, doch dat dit eerst is gelukt in Mei 1814, nadat Napoleon tot afstand van den troon was gedwongen door de Mogendheden. Tevens wilde ik er op wijzen, dat den 6en December 1813 door den Souvereinen Vorst eene proclamatie is gericht tot het volk, tot aanmoediging der Vrijwillige Wapening, gevolgd door het Kon. Besl. van 20 Dec., o. a. inhoudende een „Reglement van Algemeene Volkswapening.” Daarbij werd bepaald, dat een *Landstorm* zoude worden gevormd uit alle weerbare mannen van 17 tot 50 jaren, van wie een gedeelte, gewapend met geweren, in *Schutterijen* zouden worden georganiseerd.

Voorts zoude uit de mannen van 17 tot 45 jaren eene *Landmilitie*, voorloopig sterk 16000 man Infanterie en 4000 man Artillerie, worden gevormd, voornamelijk bestemd tot verdrijving van den vijand en tot verdere bescherming van den vaderlandschen grond.

Deze *nationale* krijgsmacht is het alzoo geweest, welke eerst de Franschen heeft verdreven uit ons land en, toen in 1815 de voormalige overheerscher weder ons bedreigde, met de Zuid-Nederlanders de zelfstandigheid van het den 15en Februari 1815 gevormde Koninkrijk der Nederlanden heeft bevestigd. De naam van Landmilitie was intusschen bij de Grondwet van 29 Maart 1814 gewijzigd in *Nationale Militie* en daarbij bepaald, dat deze zoude bestaan zooveel

mogelijk uit vrijwilligers en overigens uit de ongetrouwde ingezetenen van 18 tot 22 jaren, bij loting aan te wijzen.

Bij het aanvaarden van het bewind door Koning Willem I op 16 Maart 1815, werden de Noord- en Zuid-Nederlandsche troepen tot één *Nederlandsch* leger samengesmolten en droegen alle afdeelingen daarom de oranje-kokarde. Dit leger werd reeds den 17en Maart gedeeltelijk gemobiliseerd en later in Divisiën en Korpsen ingedeeld, omdat Napoleon Elba was ontvlucht en gevreesd werd, dat hij met een sterk leger de grenzen zoude overtrekken. Dit geschiedde dan ook den 15en Juni en het is aan het initiatief en het beleid van den Prins van Oranje en de Nederlandsche Generaals en het heldhaftig pal staan van de onder hunne aanvoering strijdende Nederlandsche troepen bij Quatre-Bras op 16 Juni tot des namiddags 3½ uur, te danken, dat de slag bij Waterloo op 18 Juni d.a.v. is beslist geworden in voor de Verbondenen gunstigen zin.

Mijne Heeren! Ik heb dit gereleveerd, omdat, waar reeds verscheidene monumenten op het slagveld van Waterloo zijn opgericht voor de troepen der verschillende bondgenooten, op dit oogenblik nog ontbreekt een gedenkteeken van de destijds vereenigde Nederlandsche en Belgische troepen bij Quatre-Bras. Het is dus niet te verwonderen, dat reeds sinds lang (1908) de wensch is geuit en er op dit oogenblik eene beweging gaande is, om ook bij Quatre-Bras een bijzonder monument op te richten voor de Nederlandsche troepen, die in 1815 zoo daadwerkelijk er toe hebben bijgedragen, dat Napoleon voor goed afstand heeft moeten doen van den troon en wij geen gevaar meer te duchten hadden van de zijde van Frankrijk.

Waar wij nu in 1913 feest hebben gevierd ter herinnering aan 1813, het *begin* onzer vrijmaking van de Fransche overheersching, geloof ik, dat de vraag niet ongewettigd is, of het niet op den weg van het Nederlandsche volk zoude liggen om, in aansluiting daaraan, in 1915, en wel op 16 Juni, dus 100 jaar na den heldhaftigen strijd bij Quatre-Bras, aldaar een waardig gedenkteeken op te richten voor de op dien gedenkwaardigen dag gestreden hebbende en gevallen krijgslieden, de vertegenwoordigers van de destijds tot één volk vereenigde Noord- en Zuid-Nederlanders.

Mogen deze woorden bij U er aanleiding toe geven, om daar eens over te denken en, bij instemming, daarvoor propaganda te maken; in het bijzonder komen daarvoor in aanmerking de troependeelen, op welker vaandels en standaarden — onlangs werden er weder eenige uitgereikt — de namen Quatre-Bras en Waterloo prijken.

Daarmede heb ik tevens getracht te doen uitkomen, dat het Nederlandsche volk met zijn eigen *Nationale militia* veel heeft bijgedragen tot herstel en het behoud van de onafhankelijkheid van het land.

Hierin ligt dunkt mij, bovendien eene vingerwijzing voor ons Volk, dat zoo prat is op zijne onafhankelijkheid, om alles over te hebben voor zijne weermacht, zijn leger en vloot, opdat deze in staat zij aan de van haar gekoesterde verwachtingen te beantwoorden, namelijk: onze onafhankelijkheid te handhaven.

Met deze woorden, Mijne Heeren, sluit ik deze vergadering, na vooraf den Heeren stemopnemers dank te hebben betuigd voor de hulp, door hen verleend, en U allen voor Uwe opkomst.

BIJLAGE.

**Overzicht van de sterkte der lichteningen van de Militie-
der mitrailleur-afdeelingen en hos**

(Ontleend aan de indeelingsstaten van het Recueil Militair en aan

LICHTING	Sterkte der lichteningen			Aan geoeffenden dan officieel
	oorspronkelijk volgens het Recueil Militair	in Aug. 1912 bij berekening vol- gens officieele verloopeijfers	in Aug. 1912 werkelijk present <i>aan geoeffenden</i>	in Aug. 1912
1912	12831	12112	5757	6355
1911	12904	11755	10390	1365
1910	12918	11431	10368	1063
1909	13220	11369	10269	1100
1908	12726	10768	9860	908
1907	12809	10785	9934	851
1906	12953	10751	10190	561
1905	13009	10667	10139	528
De acht militie- lichteningen	103370	89638	76907 incl. 3115 Hosp.s.	12731
1904	13288	10762	10257	505
1903	13289	10631	9798	833
1902	7300	5767	5714	53
1901	7300	5694	5917	223 meer
1900	7300	5621	5865	224 meer
1899	7400	5624	5670	46 meer
1898	7400	5550	5204	346
De zeven landweer- lichteningen	63277	49649	48425 incl. 1209 Hosp.s.	1244
De 15 lichteningen	166647	139287	125332 incl. 4624 Hosp.s.	13975

en Landweer-Infanterie (inclusief wielrijders, personeel
pitaal-soldaten) in Augustus 1912.

de staten B en C behorende bij de oorlogsbegroting voor 1913.)

minder aanwezig, is aangenomen	Verloop in % ten opzichte van de oorspronkelijke sterkte der lichting		
	bij mobilisatie (6 % achterblijvers, zieken, enz behalve voor lichting 1912)	volgens de officieele verloopeijfers	werkelijk ontbraken aan geoefenden in Augustus 1912
6355	5,6	55,3	55,3
1988	8,9	19,5	25,5
1685	11,5	19,8	25,8
1722	14	22,3	28,3
1500	15,3	22,5	28,5
1467	15,8	22,5	28,5
1172	17	21,4	27,4
1136	18	22	28
17025	1,06 lichting	2,05 lichting	2,47 lichting
1110	19	22,9	28,9
1421	20	26,4	32,4
396	21	21,7	27,7
132	22	19	25
127	23	19,7	25,7
294	24	23,4	29,7
658	25	29,7	35,7
4138	1,54 lichting	1,63 lichting	2,05 lichting
21163	2,6 lichting	3,68 lichting	4,52 lichting